

Mladika

10-92

ARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

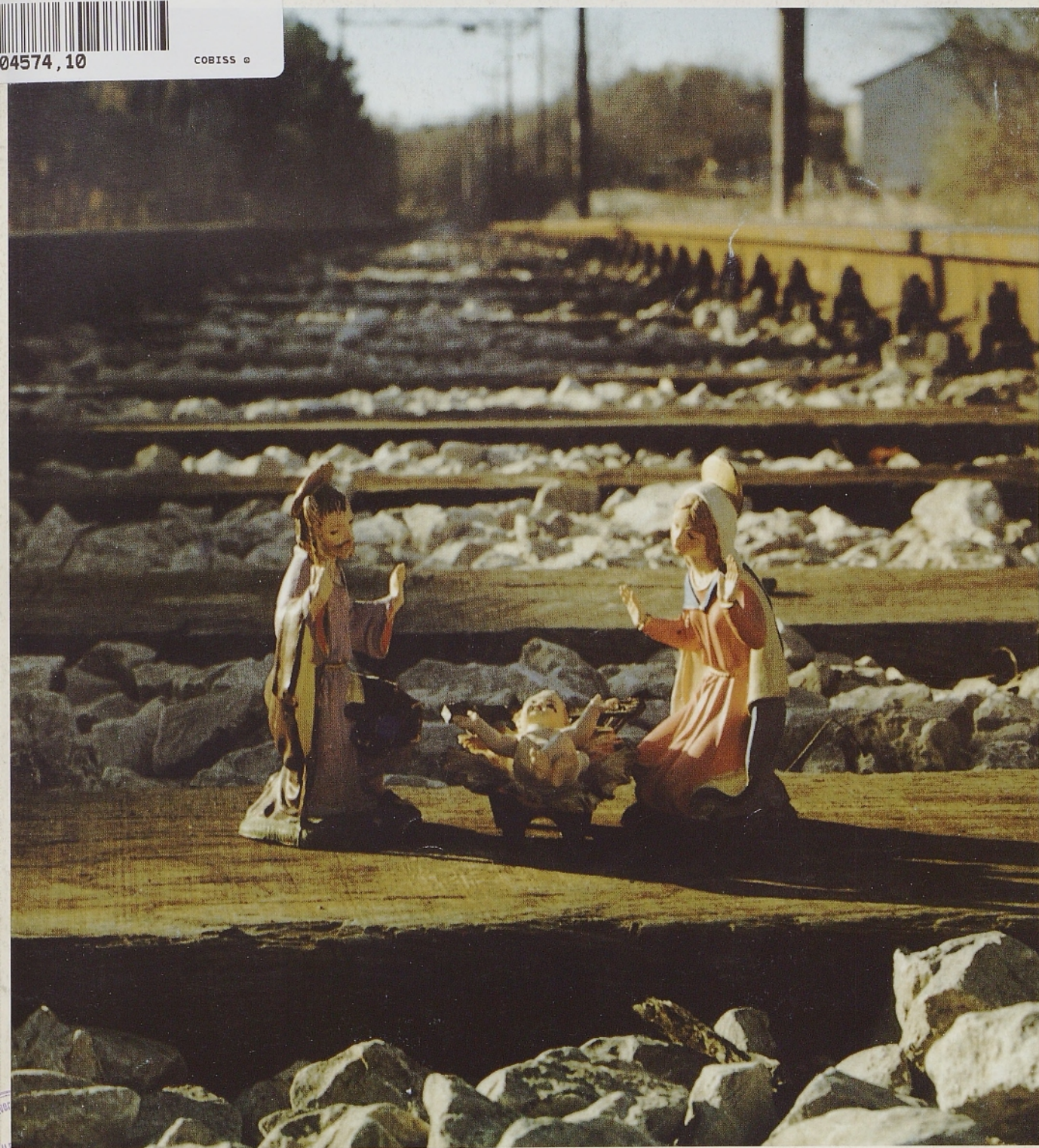
7
117 986 1992

- december 1992 L. 3000
- dicembre 1992

04574, 10

COBISS

MLADIKA 10

IZHAJA DESETEKRAT V LETU
LETO XXXVI. 1992

KAZALO

Milena Merlak:	
Pridi mir na božični večer	225
Zora Tavčar: Božična noč organista Simona	226
Saša Martelanc:	
Škrjanček poje, žvrgoli	229
Mogoče ne veste, da	232
Vladimir Kos: Dve pesmi	232
Slovinci za danes:	
Zorko Simčič	233
Pod črto	236
Janez Bregar: Pesmi	240
Antena	242
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Antolo- gija emigrantske proze)	245
Ocene: Tistega lepega dne; Knjiga o pesniku V. Giottiju (E. Sferco); Razstavna de- javnost v Trstu; M. Chagall v Ferrari (M. Jevnikar)	246
Vida Valenčič: Frizijska manjšina na Nizozemskem	248
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Listnica uprave; Za smeh	
Prilogi:	
Pavle Merku: Svetniki v slo- venskem imenoslovju (str. 165-168)	
RAST 76-92	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 30.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Sloveni-
jo 30.000 lir ali enakovreden zne-
sek v drugih valutah. Druge države
37.000 lir (ali enakovreden znesek v
tuji valuti), po letalski pošti 48.000 lir.

Tisk in fotostavek:

»graphart«, Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

GOMBAČ, QUO VADIS?

Da mnogi niso zadovoljni s stanjem slovenskih organizacij v zamejstvu, je jasno. Vendar se zaradi tega ni mogoče povezati z najhujšimi nasprotniki slovenstva v Trstu samo zato, ker nekdo ni dobil svojega »kosa torte«. Za to namreč gre. Bivši predstavnik Slovenske skupnosti in sedanji predsednik Slovenske gospodarsko prosvetne skupnosti (SGPS) dr. Boris Gombač je namreč zelo kritičen do finansiranja raznih slovenskih ustanov (Slovenskega stalnega gledališča, Glasbene matice, Slovenskega raziskovalnega inštituta itd.), saj je bila pri tem izpuščena njegova »krovna« organizacija. Zato se sedaj povezuje s tukajšnjimi italijanskimi nacionalističnimi silami (na tiskovni konferenci dr. Gombača je bil prisoten tudi listarski prvak Gianfranco Gambassini), katerih cilj je preprečiti dobavo sredstev ustanovam, ki zaposlujejo precejšnje število uslužbencev. Tako obnašanje je značilno za ljudi, ki si hočejo po vsej sili zagotoviti svoj »plen« ne glede na to, ali s tem koristijo ali škodijo. Pri tem pa niso kdovekako različni od tistih, katere oni kritizirajo in napadajo.

Š.L.

PRIMORSKI — REPUBLIKA

Novi Primorski dnevnik je s svojim dosedanjim pisanjem samo potrdil sum, da je nastal le za osebno in politično promocijo nekaterih posameznikov in strank, predvsem predsednika republike Kučana in Demokratske stranke ministrov Rupla in Bavčarja. Ni mogoče reči, da je časopis kdovekako kvaliteten, saj ni mogoče, da se nekatere fotografije istočasno pojavljajo v več člankih s povsem različno vsebino. Niti ni mogoče, da se tako površno poroča o tako pomembnem kulturnem dogodku, kot je bilo poimenovanje tržaške Glasbene matice po skladatelju Mariju Kogoju in se Gallusovo dvorano zamenja z Gregorčičevo, in to kar na prvi strani (glej PDK 22.11.1992)!

P.R.

*Vsem Slovencem
doma in po svetu
želimo srečen Božič
ter zdravo
in uspehov polno
novo leto 1993*

MLADIKA

Potrebno je bilo spremeniti Primorski dnevnik — novi je lepši, bogatejši in nudi več branja, čeprav ostaja pri starih idejah — ne vemo pa, ali je bilo potrebno, da gre tržaški list v španovijo z ljubljansko Republiko in skupaj z njo v tiskarno v Videm. Zaradi tamkajšnje organizacije dela mora Primorski že zgodaj zvečer v tiskarno in zato izhaja s starimi novicami, kar je za dnevnik dokaj hudo, razdalja Trst-Videm pa botruje tudi dokaj opaznim spodrslijajem s fotografijami. Vse to pa bi prizanesljivi bralci še prenesli, mnogi pa ne prenašajo mnenj in komentarjev na drugi strani, ki jih Primorski nekritično prevzema od Republike. Dostikrat so taki, da učinkujejo naravnost antislovensko. Tega pa v zamejstvu zares nismo potrebni.

Zanimivo bi bilo tudi zvedeti, zakaj se Primorski dnevnik dobi s tako težavo na drugi strani meje, skoro tako, kot je težko dobiti Republiko v Trstu?

S.R.

SLIKA NA PLATNICI: (zanju)... ni bilo prostora v prenočišču (foto P. Cvelbar).

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Albert Miklavc, Franc Mlajč, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Breda Susič, Lojze Škerl in člani uredniškega odbora.

Povratek s Triglava.

Foto Vlastja

Milena Merlak

Pridi mir na božični večer

*Pridi mir na božični večer,
pridi kot božji pastir med ovce,
da te bo človeško srce sprejelo,
pridi svečano in veselo
ti božji mir na božični večer.*

*Kako dolgo na vseh celinah
že človeštvo po miru hrepeni,
kako težko je breme sedanjih
negotovih in nemirnih dni.
Pridi mir na božični večer.*

*Pridi, da te vsi srečni občutimo,
občutimo vsaj nocoj na Sveti večer,
pridi, da vsaj enkrat v letu slutimo,
kako sladák je božji večni mir.*

Božična noč organista Simona

Zora Tavčar

Vidim fantka: potok mu žubori pod nogami skozi migetave veje cvetočih lesk. Roke širi in pomladni dan mu poje v ušesih igrivo melodijo: njegovo prvo skladbo. Ne zna še pisati not, a doma jo zaigra na piščal, to svojo prvo melodijo, v kateri se spremešavajo žuborenje vode, trepet pomladnega zraka in vrisk sonca.

Vidite, to otroško predanost naravi in glasbi nosim v sebi do danes. Iz nje mi vzkipeva tudi občasna radost nad življenjem, ki mi ohranja svežino dojemanja, ta pa blago pomirja mojo starost.

Podrezam polena v kaminu, da ogenj zaprasketa... Nato stopim k oknu. Sam sem, zimski dan je, okrog mene popolna samota.

Samota — zadnje desetletje moje naravno stanje...

Napolnujem jo s tihimi in glasnimi samogovori. Morda bo izpoved moje osamljenosti drugim v tolažbo — Fiat, naj se zgodi, v božjem imenu. Če ne drugega, bo kdo vzkliknil: »Glej ga, a še je živ?« Kdo drug pa bo vzdihnil: »Moj ti Bog, tako star pa bi res ne hotel biti!«

Sprašujejo me, starca na pragu devetdesetih let, katere so bile v mojem dolgem življenju temeljne postavke, ki so uravnavale in spremljale mojo notranjo pot. Kako preprost je moj odgovor na tako zapleteno vprašanje! Poglejte, že zmlada so mi bili najbližje štirje elementi vidnega sveta: voda, ogenj, zemlja, zrak. Ti pa so se mi spet razkrivali v svojih štirih metamorfozah, pomladi, poletju, jeseni in zimi. In v to simfonijo nians so že v zgodnji mladosti vstopali kot inštrumenti v orkester vzdrgeti zvokov in me zalivali.

Vprašujete me, s čim polnim dolge ure svoje osamljenosti. S filmi, televizijo? — Glejte, moja generacija ne potrebuje umetnih izbegov iz resničnosti v svet iluzij. Kakšno razkošje, že če se prepustiš, da ti zavalovijo mimo — čez platno spomina — prizori preteklosti, v bobnenju občutij! Z vrha svojih devetdesetih let se bom torej prosto oziral na vse strani, kakor mi bo narokoval navdih.

Tu mi dovolite za uvod nekaj orgelskih akordov. Čutim namreč svečanost trenutka, ko vzpostavljam nekakšen dialog... Ne le z vami. Tudi z Njim.

Gospod, veliko si mi daroval, ko si mi dal razumeti dve tvoji najlepši govorici: govor letnih časov in jezik glasbe. Tudi človeški jezik razumem kdaj pa kdaj. A nikoli tako čisto in polno, kot ta dva najgloblja govora s stvarmi in s Tabo. — Kaj bi sredi osamljenosti svojih devetdesetih let, ko ne bi bilo tega planja življenja, ki pljuska vame skozi Tvoje štiri elemente. In skozi razkošje Tvojih letnih časov. Moj dom je tako

v sami srčiki sveta. In vanj vdiraš tako hrupno. Gospod, včeraj pa si tako nežno dahnil vanj s sanjsko belino prvega snega.

V kaminu mi prasketajo polena in širijo blago toplino. Rdeče-rumeno pobliskavanje gre ta hip čez lesketavo polituro orgel. Zunaj sedajo mehki kosmi na utico v vrtu, meni pa si roke želijo čez tipke, v to rdeče žarenje. Uberem registre za preludij in glej, že sem dvajsetletnik v poletnem vrtu: rdeči žar vrtnic se zliva z odsvitom v sobi. Ah, pa saj to je le odsvit ognja v kaminu. Naj raje stopim k oknu s pogledom na zimski vrt. Glej jo, ledeno pravljico, stkano iz podob Andersenove *Snežne kraljice*. Peristil rase s svojimi stebri v grad iz ledu. Osamljeni vodomet na vrtu z zledenelim curkom na sredi postaja ples prosojnih vilinskih teles na steklu jezera.

Veter udarja na veje brez v ivju kot na tanke strune, vmes pa kot činele udarjajo zarjavele lopute vrtnih vrat. — Metež zagrinja sceno te male nočne skladbe v belo prosojnost. In glej, iz bele meglice priteče neroden fantiček v pretrdih čevljicah, širi roke in razprtih oči vzklika: »Mama, poslušaj! Zima poje!«

Moj prvi glasbeni spomin!

Ogenj pojema. Podrezam z grebljico v žerjavico in zopet sedem k ognju. Polena veselo prasketajo. Zdaj manjka samo posnetek z orgelskega koncerta v stolnici ob moji osemdesetletnici. Takole... spet malo muzike. In zdaj, ogenj, se soočiva tudi midva.

Ogenj, ti element pokončanja in uničenja. Kako goltaš pohlepno te glavne! Tako nas poziva življenje, odkar smo se zavedli njegove begotnosti. Zagoreli smo z visokim zubljem, omamljeni od tvojega plamenjenja, in dolgo nismo opazili, kako nas jemlješ in použivaš. Šele ko se je začel plamen nižati in nas je čedalje bolj mrazilo, smo se zavedeli, kako si varljiv. In tako skrivaš pod žarnimi plameni reničnost minevanja in umiranja. Oglaneli smo in kdaj pa kdaj so se okrog nas zrušili drug za drugim vrstniki in prijatelji zrelih let. Vse manj nas je ostajalo sredi ugašajočih plamenov. Danes tlim kot poslednja žerjavka na pogorišču naših sanj.

Toda ogenj, ti znaš biti tudi element rojevanja, iskrenja in razigranosti. — Tule ob razgorevajočem se plamenu je nekoč — v vencu rdečkastih las, sedela moja mlada žena z otrokom v naročju. Ogenj se je iskril v njenih laseh in v rumeni svetlobi je bila bolj deklica kot žena. Ti, ogenj, pa si škrlatno plapolal in mi v zimsko noč pel svoj Magnifikat.

Zima ob Bohinjskem jezeru.

Foto Vlastja

Nekoč si bil, ogenj, simbol žara mojih moških let, moje zrele ustvarjalnosti. Bil si v mojih očeh in mojih žilah, o svetli, o upanjapolni, o neugasljivi ogenj mladih let!

— — — — —
Skladba se je iztekla. In zdaj bi se rad ob svojih orglah zagledal v liubo, tako daljno vaško cerkvico, biserček slovenske baročne arhitekture.

Roke polagam na ta ljubi manual... in se znova spominsko spreletim čez te tipke ter preselim v tisti nepozabni čas.

* * *

Preludij se z zlatimi trilčki razliva skozi okna — in tam ga použiva pomlad. Kakor slap se z gričevja izlivajo vanj zbori ptic. Cvetoče veje breskev vdirajo skozi okna in cerkev se belo in rožnato blešči od njih. Zdaj zaškripljejo težka hrastova vrata in sončna luč oblije stebre in marmorni kropilnik... in glejte, že vstopa množica in polni ladjo in se vsipa na kor. Luči se prižigajo. Mladi, fantovsko zardeli župnik pristopa k oltarju. To je tisti trenutek, ko s Foersterjem veva: ZDAJ! Zakaj prav za ta dan je bila napisana ta maša. In prav tu, iz teh orgel, izpod teh prstov bo zdaj zagrmela najlepša izmed slovenskih maš. Foersterjeva! Že čutim vrenje v prstih... o polnost, ki mi jo dajete, orgle...

* * *

Spominjam se tistega visokega trenutka, — ki pa je bil, kakor je pač v življenju — najvišji in obenem zadnji zares srečni hip, ki mi ga je naklonila usoda. Bil sem srečno poročen, dobil sem tiste dni sina. Vem še, da sem v duhu zaklical: »O Bog, ali zdaj že ne prestopam meja človeškega in stopam v Tvojo Glorijo!«

Človeku ni dovoljeno okušati raja, izzivati Boga. Čez nekaj tednov mi je žena zaupala, da ji je zdravnik odkril neozdravljivo bolezen. In naslednji božič me je že našel vdovca. Na novem službenem mestu. Tu, v stolnici našega mesta.

Čez čas sem našel dobro dušo mojih let, ki je postala dobra druga mati mojemu sinu.

Pa tudi to drugo ženo mi je vzel Bog, čez leta pa v prometni nesreči še sina s snaho.

Toda ostala mi je vnukinja, Tanja, ta živa iskrica, ki poživlja puščavo moje visoke starosti. Ko se spominim kdaj nanjo, me kakor na rahlih golobjih perutih odnaša daleč nazaj, na moje prvo službeno mesto v vaški cerkvici...

Vidim nihanje lilij na farovškem vrtu, slišim vdiranje otroških glasov skozi cerkvena okna. Zagledam špalir malih prvoobhajancev okoli starih orgel. In slišim milino stare slovenske cerkvene pesmi, ki kot srebrni zvončki vstopa izpod mojih prstov med otroške glasove... In zraven spremljava poletne nedelje na va-

si. In tik ob meni, zardela lička, sinje oči in plave kitke, topli, polni sopran moje vnukinje, mojega sončka...

Pa saj to ni zven piščali vaških orgel, — to je vendar telefon. Joj, kako zasanjan starec sem. Morda je prav ona. Ni!

Nikoli si ne bi mislil! Uganite, kdo me želi priti zdajle iskat: skladatelj. Ramovš, tisti, ki bo spremljal na orglah nocojšnjo polnočnico. In želi me imeti ob sebi. Presenečenje da so mi pripravili po maši. Za mojo devetdesetletnico! Ti poredneži ti! Kaj neki naj bi bilo to pomenilo? Naj bo, njemu pač ne morem odreči. Preobleč se grem... na palico ne smem pozabiti, z njo bom trdnější v tem prvem snegu. Ja kaj mora človek dočakati, še pri tej starosti ti ne dajo miru.

Luči v glavnem oltarju ugašajo, lestenci oddajajo le še pritajeno svetlobo, polnočnica v stolnici je končana.

Množica pa še vedno vztraja v klopeh glavne in obeh stranskih ladij. Stolnica valovi in šepeče v pričakovanju. Zdaj so reflektorji osvetlili kor in mogočne orgelske piščali. Svetloba se bliža orglam. Iz teme se utrne drobna postava in se bliža orglam. Zasvetijo se dolgi plavi lasje dekleta. Pa saj to je Tanja! Nasmeh zame — in že so njene fine roke na manualu. Ramovš, njen profesor, napove pod oboke množici: to bo prvi samostojni koncert Tanje Gorenc, vnukinje današnjega jubilaranta, dolgoletnega organista te stolnice. Izbrala je najljubše dedove skladbe, med njimi Bachovo Toccato in fugo v d-molu. To je njen in vsega mesta poklon njegovih devetdesetletnici. Aplavz in skandiranje Si-mon, Si-mon!

In že zagrmijo orgle. Obraz mlade organistke le za hip spreleti nežen drget; razumem ga... kakor da pravi: rada te imam, a zdaj mora biti zame prva glasba! In že je v njenih očeh glasbeni zanos in v njenih ustnicah odločnost, za katero se skrivajo dolgi meseci vadbe. Prsti, ki hite čez manual, so še deklinški, a že je v njih ognjevitost zrelega umetnika, celo nekakšna moška silovitost. Kako sva si ta hip podobna: kakor da se skozi zvoke pogovarjava nekje onkraj... Oči mi zdaj beže čez freske pod baročnim obokom in se ustavijo na oblakih, ki se izgublajo v odprto nebo...

O skrivnostna neznansko cerkva! Oboki, ki se v lokih pnete v nebo! Freske, ki dajete slutnjo milih svetov, urezanih po meri naše nesmrtnosti...

Kje je že domača cerkev mojih otroških let, ko je stari organist ubiral akorde te skladbe. Kako se je tedaj malo srce širilo od zanosa: »Nekoč bom tudi jaz organist...« O ti moja vaška cerkva s svojimi ropotajočimi orglami in od starosti porjavelimi tipkami! Letni časi, ki butajo skozi okna z bujnim nasiljem narave. In poezija otroških glasov. Pa milina deklinških zborov...

Kje so že plodna desetletja za temile orglami v stolnici! Velike noči in božiči v mogočnem slivospevu piščali in v grmenju basov. Kje latinske maše z zbori krog

mene kot angelskimi kori. Pa tišine, ko so me ti oboki sprejemali, strtega po tolikih izgubah. Takrat ste me vzeli v zavetje, vi blagi oboki, in v mojo otožnost so takrat znale pomirljivo zazveneti le še te orgle s svojimi igrivimi preludiji. — Toda proč, mračni duhovi, saj danes se tu vendar znova rojevam. Moja duša kakor da prehaja prek drobnih prstov vanjo, v mojo vnukinjo, v Tanjo. In bi hotela še dlje...

Gospod, kaj si mi dal dočakati! Da me devetdeseti med mojimi božiči še vedno prevzema s svojo neznansko milino. Roke in noge si mi obtežil z vso neokretnostjo visokih let; srcu pa si ohranil še vedno nekdanji žar!

Misel mi je vse bolj težka od pomenov. Čutim, da bi zdaj mogel breztežno odpasti z drevesa življenja. Zakaj že davno sem dozorel in krepenim kot pozabljen sad v vrhu drevesa, ki ga je veter pozabil otresti. Odmrlo drevo sem. Korenine sem že izsušil in moje mrtve veje osamljene štrle v mrzlo sivino juter. O pridi, Gospod, in me zagрни v nepovratnost. Naj se tamle, nad najvišjim obokom, razpro oblaki na stari freski in se razlije čezme Tvoj dan. In to zgubano jabolko na poslednji veji bo spet zardelo in se zaoblilo. Ti ga boš zajel v svoje roke. Odmrlo drevo telesa se bo v gromu zrušilo in sesulo v prah. Jabolko pa se bo tvojih rokah razdišalo in se vse zlato raztalilo v samo v luč. Postalo bo svetloba in glasba in se izgubilo v Tebi.

* * *

Tanja! Kako lepo presenečenje si mi pripravila! Ob tvojem orglanju sem nocoj skoraj občutil, kako že prehajam onkraj. Kakor da si mi skozi orgle povedala..., kako bova povezana in kako se bova pogovarjala preko muzike, tudi ko me ne bo več. Tvoje igranje, Tanja, je bilo nocoj kakor molitev. In ko izzvnevajo zadnji akordi, morem reči, vnukinja moja — ne hvala, marveč — AMEN. Ainsi soit-il.

Škrjanček poje, žvrgoli

Spomin na hišni zbor zavezniške postaje Radio Trst II

19. decembra 1958 zjutraj je gost črn dim ovil gornja nadstropja palače na Oberdankovem trgu v Trstu. Kjer je zdaj sedež telefonske družbe SIP, je bila vse od predvojnih časov tržaška radijska postaja, in po vojni se je italijanski pridružila tudi slovenska. Požar, ki je izbruhnil v četrtem nadstropju, je povzročil veliko gmotno škodo, ki so jo počasi popravili.

Nekaj stvari pa je bilo uničenih za vedno. Tako je zgorelo pet ali šest gramofonskih plošč v premeru okoli 40 centimetrov, naključno spravljjenih v leseni omari za akustične rekvizite Radijskega odra v veži pred avditorijem B.

Na ploščah, hišnih izdelkih iz časov, ko še ni bilo magnetofonskih trakov, so bili posnetki nekega pevskega zbora...

* * *

Devet let prej, 12. maja 1949, je bilo slišati po Radiu Trst II ob 20. uri naslednjo napoved:

»Na sporedu je prvi koncert radijskega komornega zbora ŠKRJANČEK, ki ga vodi Ludvik Klakočerk«.

Napovedi je sledila vedra pesmica »Nikdar na svetu lepšega ni«, tej pa še vrsta ljudskih motivov, podanih z neko lahkotno mehko, ki je ostala kakemu poslušalcu v spominu do danes. Nekaj ljubeznivega je bilo v tistem petju, nekaj preprostega: ko da bi se bilo komu stožilo po nekdanjem slovenskem času, ko je bila pesem še del harmonije med ljudmi in naravo, ko še ni bilo takšnih in drugačnih jurišev na svet, ki je imel veliko lepega v sebi.

Ljudje so prisluhnili. Tudi zato, ker je šlo za zanimivo novost: oglasil se je pevski zbor, ustanovljen izključno za radijske koncerte. Še precej potem ga nihče ni videl, nihče mu ni mogel zaploskati. »Dostava na dom« pa je bila sprejeta z veliko hvaležnostjo in velikim priznanjem. Kar na mah je Škrjanček postal popularen.

»Malo pred Božičem 1945 smo se zbrali pri Sv. Antonu v Trstu. Neznatna skupina slovenskih žena in deklet je že prepevala tam, ko so se polagoma pridružili še drugi pevci in smo na koru že šteli krepak zbor. Ta je vsako nedeljo ob 7. uri prepeval pri slovenski maši stare in nove napeve. Zbor se je razširil tako, da smo se kmalu oglašali tudi v farni cerkvi sv. Jerneja na Opčinah. Pri tem nas je spodbujal prečastiti g. Živic. ... Kmalu zatem sem začutil potrebo, da bi slovensko pesem prenesel tudi na radio. Zbor se je zvečal in ustanovil sem združen pevski zbor, ki smo mu dali ime »Škrjanček«. Začeli smo predstavljati slovenske narodne in umetne pesmi na Radiu Trst II.«

Tako je o Božiču 1985 iz Avstralije pisal prof. Ludvik Klakočerk, ustanovitelj in dirigent radijskega zbora, briljanten intelektualec iz predvojne Slovenije, sin rudarja v Belgiji in povojni begunec v Trstu, kjer je postal glasbeni šef na slovenski radijski postaji. Tam je bilo v prvem povojnem času dokaj zaostreno ozračje, ker so bili filojugoslovanski sodelavci v stalnih polemikah z angloamerišskimi upravitelji. »Zaradi stalne rdeče propagande, s katero niso hoteli prenehati ko-

Po predstavi »Divjega lovca« na Repentabru 1949. Ob zidu od leve: Albinca Purič, Martin Kopusar, Marjan Kos, Angel Turk, Srečka Artač, Ivanka Furlan. Dekleta v bluzah z vezeninami: neugotovljena (očala), Norka Milič (za njo Rozalija Orel), Slavka Ferlat, Ivanka Jurca. Spredaj Frida Žerjal in Vanja Turina, Janko Košir (klobuk), Viljem Lenassi (cigareta). Vry držita (levo) basist Maks Čepič, ki ga v svojih črticah omenja Vinko Beličič, in pisatelj Mirko Javornik. Čisto spredaj: za šalo namrščeni dr. Bogo Senčar, predsednik Škrjančka.

»Škrjančki« z družinskimi člani in prijatelji na majskem izletu 1953. Starejši harmonikar je prof. Ludvik Klakočer, ustanovitelj in dirigent zbora. Posneto v zaraščeni dolinici desno od ceste z Opčin proti Fernetičem, malo pred železniško progo iz sežanske smeri.

munistični organizatorji, je zavezniško radijsko vodstvo odpravljalo oziroma odvzemalo oddajo za oddajo», je zapisal prof. Jože Peterlin leta 1951 v zborniku Tabor. »Istočasno so na zapoved nehali sodelovati tudi vsi pevski zbori in ostale glasbene skupine in solisti, ki so delovali v okviru Slovensko-hrvatske prosvetne zveze. Komunistično vodstvo je mislilo, da bo s tem postajo ohromilo in onemogočilo. A se je zmotilo. Postaja si je pridobila že toliko sodelavcev in toliko simpatij, da je tudi brez odsotnih nemoteno in celo z večjim zagonom delovala«.

Nastanek komornega zbora Škrjanček sodi v tisto obdobje. Prvemu radijskemu koncertu je že čez dva tedna sledil drugi, in začeli so se vrstiti v rednih intervalih. Samo do srede leta 1952 jih je bilo skupno šestindvajset: o tem poroča kronika zbora, ki jo v svojem arhivu hrani Slovenska prosveta v Trstu.

Ohranjen je tudi seznam pevcev ob ustanovitvi. Tako lahko za prijazen spomin razgrnemo imena vseh, ki so nastopili na že omenjenem prvem koncertu pred mikrofoni Radia Trst II:

Soprani: Milena Čekuta, Ivanka Jurca, Pavla Kobal, Norka Milič, Lojzka Peterlin, Albinca Purič, Karla, Marija, Silva in Vida Sosič ter Sonja Ukmar;

Alti: Slavka Ferlat, Justina Grižon, Rozalija Orel, Marjuča Paradiso, Angela Sosič, Pepka Škerlavaj in Marta Zupan;

Tenorji: Mirko Javornik, Viljem Lenassi, Jože Planišič in France Zupan;

Basi: Ivo Bergant, Maks Čepič, Martin Globočnik, Janko Košir, Jože Lipovec, Boris Mihalič, Jože Petrovič, Matej Poštovan in Slavko Tuta.

Ob klavirju jih je spremljala Marija De Giorgi, za njo pa so se občasno vrstili Marjan Kos, Zorko Harej in Mario Sancin.

Vseh, ki so kdaj peli pri ŠKRJANČKU, je bilo bližje osemdeset. Upoštevati pa je treba, da se je sestav zbora močno spreminjal, saj so bili to časi, ko so mnogi naši ljudje odhajali čez morje in jim je predstavljal Trst le začasno postajo na življenjski poti. Med zadnjimi se je leta 1957 poslovil ustanovitelj in dirigent Ludvik Klakočer.

* * *

Radijski koncerti Škrjančka so imeli to posebnost, da je pesmi povezoval tekst, ki je pogosto imel literarno višino. Avtor teh tekstov je bil pisatelj Mirko Javornik, ob mikrofону pa jih je navadno podajal Jože Peterlin. Za vzorec navajamo odlomek iz drugega radijskega koncerta:

»Naj je človeku dom kjer koli in kakor koli drag, domovina mu je več kakor dom, zakaj domovina — to so vsi slovenski domovi in vsi slovenski ljudje, združeni v senci božje roke.

Včasih pravijo, da je majhna ta domovina. Morda je majhna za tistega, ki jo meri z vatlom. A kdor jo meri z ljubeznijo, temu je neskončna in se mu razodeva v tisoč raznih lepotah, da se jih v enem dolgem življenju ne more naužiti, kaj šele naveličati.

Domovina, mati s tisoč obrazi in vsak izmed njih ima svojo pesem! Zlepa se raznolikost njene lepote ne kaže kje tako kakor v slovenski pesmi. Vsaka pokrajina, vsaka dolina, da, skoraj vsaka vas in vsaka hišica

poje po svoje o radosti in bolečini, o ljubezni in smrti, o hrepenenju in odpovedi, o srečanjih in poslavljanjih.

V teh pesmih poje pokrajina in človek, ki v njej živi, pa izročilo, ki se poraja iz tega tisočletnega zakona med Slovencem in njegovo zemljo; v teh pesmih poje domovina. Če bi jih vse tisoče in tisoče stkal v celoto, bi šele zložil simfonijo slovenske zemlje: simfonijo domovine.

To je bila končno spet žlahtna govorica v letih po vojne bojevitosti in pozivaštva. Ni čudno, da je veliko poslušalcev, na tej in na oni strani tedanje »železne zaves«, z veseljem čakalo na vedno nove koncerte po radijskih valovih.

Nekega večera pa se je Škrjanček pojavil tudi na pravem odru. To se je zgodilo 25. novembra 1949 v dvorani tedanjega kina na Opčinah. Časopisni in ustni viri omenjajo do zadnjega kotička napolnjen prostor in veliko navdušenega ploskanja. Podoben je bil uspeh poldrugo leto kasneje, 5. maja 1951. Oder je bil še veliko večji in dvorana tudi: Avditorij Zavezniške vojaške uprave, v poslopju današnje kvesture v Trstu. Prav tam je Škrjanček sodeloval tudi na Prešernovi proslavi, ki jo je priredila Slovenska prosveta 2. marca 1952. Ob tisti priložnosti je bila tudi prva javna izvedba ZDRAVICE, ki jo je bil prav za ta zbor uglašil slepi goriški skladatelj, dirigent in pianist Gabrijel Devetak.

Člani Škrjančka so radi peli tudi na prostem, na poletnih in jesenskih taborih Slovenske prosvete na Repentabru, večkrat vključeni v množične prizore ljudskih iger in starih običajev. Kak starejši obiskovalec tistih radostnih manifestacij narodne zavednosti in nepotvorjene ljudske kulture se mogoče še spominja Finžgarjevega »Divjega lovca« (julij 1949) v režiji Vilka Čekute. Septembra 1951 pa je Klakočerja zbor pomagal prosvetnim delavcem iz Mačkolj oživiti staro kraško ohcet.

Vsaj za en primer je izpričano, da je Škrjanček nastopil tudi na jesenski narodni veselici Slovenske prosvetne matice na Opčinah. To je bilo sredi septembra 1949, na še enem zbirališču svobodnih in demokratičnih tržaških Slovencev.

* * *

OH CET PO STAREM. Del Škrjančka z Mačkoljani na prireditvi Slovenske prosvete. Repentabor, 23.9.1951.

»Škrjan'c«, kot ga je v ljubeči dobrodušnosti imenoval njegov predsednik dr. Bogo Senčar, pa je slovel tudi po veselih in razigranih izletih v poletno naravo. Zelene globeli v okolici Opčin, Repentabor, Sesljan in Vižovlje, Korošci nad Miljami: to je le izbor iz seznama, ki je v mrzlem času obsegal še pustovanja in silvestrovanja. In seveda ni mogoče pozabiti nenavadnega dogodka, ko smo bili v poletju 1952 povabljeni na krov angleške letalonosilke, zasidrane ob pomolu pri Svetem Andreju. To je bila simpatična posledica naključnega večernega srečanja s skupino oficirjev, ki jih je bil profesor Klakočar očaral tudi s svojo perfektno angleščino. Tedaj sem prvič v življenju pil čaj z mlekom.

Kot nepevec nisem bil član Škrjančka, a sem bil — zeleni študent — vseeno prijateljsko sprejet v njihov krog. To je bilo predvsem po zaslugi nepozabnega dr. Senčarja, ki mi je bil v mladih letih z veliko toplino odprl vrata v svoj gostoljubni dom. Nisem torej pel, bil pa sem priča, ki ima po dolgih letih zdaj priložnost za vsaj eno misel.

Ljudje, ki so se zbirali ob imenu Škrjanček, niso bili samo dobri pevci — bili so tudi dobri prijatelji. Kaka polovica jih je bila iz naših krajev, in ti so goreli od ljubezni do slovenske pesmi, ki jim je bila toliko let nasilno prepovedana. Druga polovica pa je bila iz vseh krajev Slovenije, ki so jo morali zapustiti pred duhovnim in še drugačnim nasiljem. Domačini in begunci torej — takšna je bila tedanja terminologija. Toda me njimi ni bilo razlike. Radi so se imeli, enakih misli in čutenj so bili, enake sanje so imeli in enako vero. Domačinski del pa je ostalim dal tudi predragoceni občutek, da niso tujci, da se med njimi lahko počutijo kot doma. Tega jim niso nikoli pozabili.

Kdo ve — mogoče pa so tudi zaradi te človeške in slovenske povezanosti peli z neko posebno, milo zbranstvo, da si jih takoj prepoznal in si rekel: aha, Škrjanček!

Že dolgo je, kar so se razšli, mnogi na velike svetovne razdalje, nekateri še bolj Daleč. Ostal pa je spomin na škrjančkovo žgolenje, spomin na težki in lepi čas, ki ga je bilo vredno živeti.

Saša Martelanc

Mogoče ne veste, da...

- da pisma iz Trsta potujejo v Ljubljano pet dni, kakor v času komunistične cenzure...
- da oče pisatelja Handkeja ni bil nesrečni in alkoholizirani Prus Bruno Handke, ampak bančni uslužbenec Ernst Schönemann, kakor izhaja iz knjige, izdane ob pisateljevi petdesetletnici...
- da ruska Akademija znanosti šteje 60.000 znanstvenikov s povprečno mesečno plačo 4.000 rubljev (15.000 lir) in da je v zadnjih treh letih 10% članov Akademijo zapustilo...
- da si astronomi ne znajo razložiti dejstva, da ima planet Merkur oba tečaja ovita v led, čeprav je to nebesno telo brez zraka...
- da nekateri ameriški znanstveniki zastopajo mnenje, da sifilis ni bil prinesen iz Amerike po njenem odkritju, ampak da obstajajo sledovi te bolezni tudi v kolonijah stare Grčije...
- da je v Škofovih zavodih v Šentvidu pri Ljubljani, ki so jih zdaj obnovili, od 1905 do 1941 študiralo približno 3000 dijakov, maturiralo 739, od teh 300 postalo duhovnikov in da je bilo v to stavbo, takrat največjo na Slovenskem, vgrajenih 1.181 oken in 481 vrat...
- da je antologija emigrantske proze Pod Južnim križem (MD Celje) že skoraj razprodana...
- da je Messorijeva knjiga *Hipoteze o Jezusu* dosegla več kot milijon prodanih izvodov in več prevodov kot Ecov roman *Ime rože* (prevedena je bila tudi v korejščino in v pisavo za slepe)...
- da je po zatrjevanju vdove znanega slovenskega komunističnega prvaka Gustinčiča Edvard Kardelj nepošteno izrabil delo njenega moža za svojo knjigo o slovenskem narodnem vprašanju (Guštinčiča je dal zapreti še pred resolucijo Informbiroja)...
- da je *Katekizem katoliške Cerkve* v italijanskem prevodu izšel v 100.000 izvodih, šteje 788 strani in stane 30.000 lir...
- da je bilo od januarja do oktobra v Sloveniji 35 umorov (v enakem obdobju lani dva manj)...
- da ima ameriško vojno letalstvo novo vohunsko letalo z revolucionarnimi značilnostmi (z brzino 8.440 km na uro, t.j. z osemkratno brzi- no zvoka), in z možnostjo, da v treh urah doseže katerikoli kraj na planetu...

Vladimir Kos

Še en Sveti večer

»Sneži!« mi šepetaš;
v Večer ta Sveti se nama vrača
davnih dni mladost.
In v cerkvi, od šap snega objeti,
oznanja lučka Deteta skrivnost.

V »Darilo!« ustnice se ti razprejo,
oči strmé v božične smreke kot.
Smehljaje se zavijeva v odejo —
ta sen ne bo skopnel
v vsakdanjo pot.

A cerkvico je klancu
vojna vzela,
mladost je v sad izgnanstva
otrdela,
roke z darili so postale sneg.

Nocoj stojim na tihomorskem bregu.
Le Jezušček je tu,
Skrivnost vesela.
Od starih zvezd
žaré vrhovi smrek.

Novoletnica

Za Novo leto grem najrajši sam
na konico polotoka Izu,
v rt Iró.

Z morjá se odrom druží
skal dvorana;
obraz neba je maska zavozlána;
in valčki z vzhodnikom nastopajo.

Šumenja recitiranje odmeva.
Galebi vpadajo v kraljestvo rib.
Iz starodavnih borov
ton napeva
v globinah neskaljènih premineva.
Iz njih smejó oči se
belih sip.

Iz leta v leto,
pa čeprav je Novo
in ves program je nov v podrobnostih
in sonce znova se igra v Iró
vodomete —

šepnem rtu:
»Res na novo šele nekoč
se nam rodil bo dih.«

Rt Iró, po japonsko Irózaki, je najbolj južna konica polotoka Ízu (z več kot 300 naravnimi vrelecí), južno od Tokia, s katerim ga vežejo nadceste in vlaki. Nedaleč od Irózaki je pristanišče Šimoda, kjer so Amerikanci 31.3.1954 podpisali prvo tovrstno trgovinsko pogodbo s še fevdalno Japonsko.

Slovenci za danes

Zdomstvo - Emigracija

Eden najuglednejših pisateljev v slovenski emigraciji, **Zorko Simčič**, bi moral biti uvrščen v knjigo mojih intervjujev (Zora Tavčar: SLOVENC ZA DANES, Mladika TS in Družina LJ 1991, razprodano) vendar izmenjava cele vrste pisem med nama ni »zlomila« njegove odločnosti, da se ne »izpove«! Toda moj obisk letos v Argentini je omogočil osebni kontakt in v živahnem pogovoru na pisateljevem domu — potem ko sva se srečala že na nekaterih prireditvah — naju je takoj ubral na isto valovno dolžino. Še več: ko bi čas in tehnična opremljenost spraševalke omogočala, bi ob tako zanimivih pogovorih mogla nastati izjemno bogata knjiga; zakaj g. Zorko je ne le bleščeč pripovedovalec, duhovno svež kot mladenič, eruptivno temperamenten, romansko razgibanih kretenj in mimike — pa vsak čas pripravljen na glasen smeh in ostro duhovitost, ampak tudi intelektualca velikih razgledov in izrednega spomina. Tako sva na njegovem domu, sredi knjig in umetniških slik, v treh urah »obdelala« komaj — uvod v intervju: zapis, ki bi v nekakšni proustovski tehniki lahko že nakazal, kako bogato memoarsko delo bi moglo nastati, ko bi nekdo tega rojenega govorca svetovljanske kretnje snemal na trak. — Toda čas v A. mi je bil omejen in tako sva se z g. Zorkom domenila, da mu pošljem vprašanja. (Ta sem pripravila že za knjigo in po osebnem kontaktu se je seveda pokazalo, da so preveč »literarna« glede na osebnost, kakršno sem v pisatelju odkrila ob pogovorih.) V pošiljki z intervjujem sam duhovito pravi: **»Če ne v literarno zgodovino, bo pa intervju prišel v najino osebno. Saj ste s svojimi vprašanji odprli vrata v kaj pestro areno, po kateri se pomenkujoč sprehajava, kaj? Šele zdaj sem videl, da je najin intervju — razen poglavja o spravi — skoraj izključno literaren. Če bi pisal spomine, bi se gotovo ustavljal tudi ob drugih — morda na videz manj zanimivih, pa vendar važnih vprašanjih.«** (Žal čas ne dovoljuje, da bi pripravila nova vprašanja.)

Pošiljka iz Argentine je dokaj obsežna, vendar je škoda karkoli izpustiti, zato se je uredništvo odločilo, da objavi intervju v dveh zaporednih številkah.

Zora Tavčar

Pisatelj Zorko Simčič z ženo.

Gospod Simčič, veljate za najbolj svetskega med pisci slovenske politične emigracije. Tudi Vaši literarni pristopi se v primeri s pretežno realistično usmerjenostjo emigrantskega pisanja samosvoji in moderni. Obenem pa ob tem priznanju pogosto slišim tudi očitke, da premalo pišete. Ali pa dovolj pišete, a spravlja-

te v predal? Je to prevelika samokritičnost? Ali pa morda ne pripisujete literaturi posebne važnosti?

Tisto o »svetskem piscu« je pač bolj stvar nesporazuma. Pokojni Tine Debeljak je — kar večkrat — pisal o »kozmpolitstvu« v moji literaturi in potem se taka oznaka kaj rada prilepi. Toda v čem naj bi bilo moje kozmpolitstvo? To, da je moje pisanje vse od prvih začetkov bilo različno od nekdanjega udomačenega domačijskega pisanja, to ja. Toda jaz sem otrok mesta in tudi kasneje sem vse življenje živel v mestih — navadno prevelikih mestih — rodil sem se na prelomnici, ko je meščanstvo začelo udirati v slovenski svet. Poleg tega: vsi moji »junaki« so Slovenci (razen prav oseb v zadnji objavljeni drami)...

Da pišem premalo? Eden razlogov bo, da se pač ne silim pisati, kadar ne čutim potrebe. Drug razlog bo, da življenje v tujini — pa najsi ta morda danes že ni več mačeha, kakor smo jo poznali iz Cankarjevih pisanj — ni ravno naklonjena piscem, ki naj bi se povsem posvetili literaturi. Gotovo pa bo razlog najti tudi v tem, da sem se vsa ta desetletja čutil izgnanca, da sem ves čas čutil dolžnost, pričati resnico o naši polpreteklosti in se boriti za vrednote, zaradi preganjanja katerih sem moral v svet. Kako pa je z Muzami, kadar so »inter armas...«, vsi dobro vemo.

Tudi to bo držalo, da svoji literaturi ne dajem posebne važnosti. Mnogi mi to celo očitajo, toda... Nasploh bi o tem dejal (in o tem imam nekeje napisano kar celo razmišljanje...) — literatura je važna. Če je kak von Humboldt, eden največjih filozofov jezika, po premisleku zatrdil, da je v jeziku utemeljen narod sam, in to brez dvoma drži, kako ne bi literaturi bilo — zlasti pri manjšem narodu — dano čast-

no mesto? Toda od tega pa do »poboževanja« literature in literatov je velik korak; vsaj moral bi biti. Da je v odnosu našega naroda do umetnikov besede v preteklosti vedno bilo nekaj... vzvišenega, je zgodovinsko pogojeno in — lepo. Toda stvar ni tako preprosta: problem zrelega odnosa med publiko in ustvarjalcem imam sploh za enega izmed treh osnovnih problemov v naši bližnji prihodnosti. Samo mimogrede: ko bi pred pol stoletja mi bili zrelejši, pa bi znali ločevati med — recimo samo — Kocbekovo religiozno globino, njegovim kdaj naravnost žensko zapeljivim slogom, ko bi znali ločevati med Župančičevo kdaj tako opojno poezijo in strastno ljubeznijo do slovenstva od njune politične naivnosti, bi te vrstice prihajale v Trst verjetno iz Ljubljane, ne pa iz daljnega Buenos Airesa.

Ko sva pred leti z mojim možem in najino prijateljico, pesnico Alenko Glazerjevo, sedeli v Mariboru na vrtu pisatelja Stanka Majcna in govorili tudi o Vas, je Majcen omenil Vaša pisma njemu in skoraj obžalujoče pripomnil, da je škoda, da tako dolga in zanimiva pisma pišete njemu, namesto da bi jih objavljali. Ali imate še kopije teh pisem? Ali ste jih celo kje že objavili. Kar se tiče Vaše korespondence, tudi moj mož pravi, da je najtemeljitejšo in najobsežnejšo kritiko romana V Sibilinem vetru dobil v pismu, ki Ste mu ga napisali ob izidu romana.

Da svojih misli ne objavljam, ampak sporočam komu po pismih, mi je Majcen sam kdaj očital. Toda ko sem bil dolga leta sotrudnik — mislim da prav vseh publikacij v emigraciji — in prvih dvanajst let sourednih Meddobja, sem si prav načrtno izbral pot »razgovora« po pismih posameznikom. Še zdaj sem prepričan, da zaradi tega naša literatura ni kaj dosti izgubila, da sem pa prav zato pri enako mislečih ustvaril več bližine in toplote (ter marsikdaj tudi sodelovanja...), kakor pa bi še s takimi esei po revijah, in da sem tudi drugače mislečim prav zaradi osebnega tona kdaj odprl oči.

Nekatera Majcnu poslana pisma hranim v kopiji; za kakšna imam ohranjen koncept. Sicer pa je iz doma izdanih knjig o Majcnu (Goran Schmidt) videti, da je vsaj del moje korespondence ostal v njegovi zapuščini. Možno pa je — slutim po kakšni opazki istega urednika — da je kakšno moje pismo tudi — tako po orwellovski — postalo »nepismo«... Pisem doslej nisem objavil, a se morda prav v teh časih prikazuje možnost. Objaviti jih pred leti, ko so me iz Slovenije prosili (Boršnikova), pa se ni dalo. Že samo zato, ker sem vedel, kaj vse se da s kakšnim »izrezom« iz teksta doseči. Pomislite le na Majcna samega: »Nikdar si nisem mislil, da se da« (— s posegom uredništva v njegova Izbrana dela —) »iz mene narediti versko indiferenten pisec — jaz sem si izbral drugače...« (pismo Koblarju). Ko sem nekoč nekomu doma na vprašanje poslal neko svoje mnenje, potem pa v Izbranih spisih Majcnovih na koncu študije bral, kako Majcen za svoj štiriletni povojni molk (1945-1949) ni odgovoren z lastnim zadržanjem med okupacijo, »kjer je stal v ozadju čistih rok, osvobodilnemu gibanju prej naklonjen kakor tuj,« in pomislil — knjiga je bila tiskana leta 1967 — kaj »osvobodilno gibanje« pomeni bravcu doma, sem bil ozdravljen od skušnjave, da bi še komu dajal kakršenkoli podatek. Hvala Bogu, da so ti časi — upam da za vedno — mimo.

Rebulov roman »V Sibilinem vetru«. Spomnim se, kako sem mu iz Bariloč nekoč poslal daljše pismo. Če je ti-

sto moje pisanje res bilo »najtemeljitejša kritika dela«, kar jih je prejel, ne vem, vem pa, da me je roman prevzel, da je bil v tistih letih blagodejen sunek vetra, prepojenega z zgoščenim kisikom ob tedanji kdaj kar poplavi zgolj tiskane papirja.

Vaš rod izvira iz Goriških Brd. Mladost pa Ste preživel v Mariboru. Kako vidite takratni Maribor? — Kaj bi povedali o svojem rodu?

Oče in mati sta iz Goriških Brd. Oče je iz Biljane, mati — Jermanova — pa z bližnje Župe. Če je oče bil prav poučen, se je naš rod — po domače so mu pravili »Šulinov« — pred nekaj generacijami preselil iz Istre, kjer so — kar sem nekoč za časa druge vojne res lahko tudi sam ugotovil — v neki vasi živele cele skupine samih Simčičev.

Čeprav sem rojen v Mariboru, kjer sem živel do svojega devetnajstega leta, pa čutim svoje korenine le v Brdih. V tem je nekaj čudnega. Ko sem nekoč med vojsko — bilo je ponoči — prišel sam v Biljano in poprosil, naj mi pokažejo očetovo hišo, so se mi ob pogledu nanjo zašibila kolena. Rojen sem pa res kot sin primorskih beguncev, ki so se na svojem umiku preko emigrantskega dunajskega ovinka dokončno ustavili v Mariboru. Preveč se čutim Brica in preveč dolgo sem živel po raznih tujih mestih, da bi v meni prevladala kakšna — sicer lahko logična... — emotivna struna, in zato mirno rečem: Maribor je bil najbolj zanimivo mesto, kar sem jih v življenju videl. Zaradi takrat še vedno precej močnega avstrijskega duha v njem? Zaradi neke — tudi kulturne tekme — v raznarodni sestavini? Zaradi duha, kakršen še danes zaveje v človeku ob prebiranju Zweigovega »Včerajšnjega sveta«? Zaradi prvih let življenja v novi, prebujajoči se slovanski državi? Neko širino je mestu gotovo dajala narodno mešana družba: slovenski narodnjaki, (številni primorski begunci so mestu dajali še dodaten ton...) češki tekstilci, bolgarski zelenjadarji, bosanski slaščičarji, srbski vojaki, ostanki nemških Avstrijcev (marsikdaj propadajočih plemičev...), ruski emigranti (baje najmočnejša njihova kolonija v Jugoslaviji...).

Včasih komu razlagam, da sem »doma iz Brd«, da sem se pa »rodil v Mariboru«, za časa druge svetovne vojne pa »se ponovno rodil v Ljubljani«. To gotovo bolj zaradi močnega kulturnega življenja v prestolnici, zaradi literarne družbe, kakor pa zaradi mesta samega, o katerem sem prav zdaj bral v neki knjigi o Gustavu Mahlerju, nekaj časa dirigentu ljubljanske Filharmonije, da ima »ob nekaterih dnevnikih urah magičen obraz.« Avtor knjige je mnenja, da je prav ta obraz — skupaj z dvema izstopajočima elementoma v skladatelju — »hrepenenje« (po oddaljenem kraju in torej želja po vrnitvi) ter občutek »biti nekje drugje« — vplival na celotno komponistovo delo —. Pa da sem »doživel dokončno renesanso« šele v letu svojega bivanja v Rimu, kmalu po begu iz domovine.

So Vaši starši emigrirali iz fašistične Italije in Ste torej dvakratni emigrant? Kaj bi nam povedali o svojih starših?

Da, moji starši so bili begunci iz Italije. Vendar nisem dvakratni begunec, ampak kar večkratni, kar gotovo — poleg zavesti, da je človek sploh »homo viator« — daje življenju neki pečat. Ko so Nemci leta 1941 napadli Jugoslavijo, sem kot prostovoljec proti nacistom zapustil Maribor — nikdar več se nisem vrnil —, v Zagrebu doživel polom Jugoslavije, pobegnil v Ljubljano. Nacisti so očeta in ma-

ter preselili iz Maribora na Hrvaško. Tik pred koncem revolucije sem pobegnil na Koroško in od tam — po nekajletnem rimskem in kasneje tržaškem ovinku — odšel v Argentino.

Starši? Mati — pač tip slovenske matere: verna, delavna, nežna. Samo enkrat sem jo videl res jezno. (»Tega Hitlerja bi razrezala na koščke!«) Ata, klicali smo ga »tata«, je bil po poklicu čevljarški mojster. Še danes — po petdesetih letih — hranim gozderice, ki mi jih je naredil... Kasneje, v stari Avstriji, najprej v Trstu, kasneje v Pulju, nato pa tudi v SHS policijski stražnik. Na svojo dunajsko diplomu čevljarškega mojstra je bil neprimerno bolj ponosen, kakor pa — recimo — na odlikovanje in diplomu (ki je prav tako krasila stanovanje), podpisano od kralja Aleksandra I. za »gradžanske usluge«. Moj oče je ena največjih milosti, ki mi jih je dal Bog: strog in hkrati mil. Močna osebnost, ki je nihče — kdor ga je tudi samo enkrat srečal — ni mogel pozabiti. Imel je samo štiri leta osnovne šole, pa je govoril in, kolikor sem kasneje videl, za silo tudi pisal nemško in italijansko. Znal je na pamet vrsto Gregorčičevih poezij, pa tudi Prešerna. (V »Prebujenju« je nekje reminiscenca na to.) On je poskrbel, da smo vsi trije sinovi (prvi otrok, deklica, je umrla komaj leto dni stara) imeli poleg družinske knjižnice tudi še vsak svojo. Še zdaj vidim očeta: za god ali rojstni dan se prikaže na vratih in za hrbtom skriva — resda največkrat v antikvariatu kupljeno... — mojim letom primerno knjigo. — Mama ves dan dela. Vsak večer sčisti s smirkovim papirjem robove štedilnika, da se svetijo, kakor da ga nikdar več v življenju ne misli uporabiti. Potem vsak večer sedi na mizi, tik pod žarnico — zadnja leta tik pod petrolejko — in krpa nogavice. Pač: mož in trije fantje, ki se ne odlikujejo ravno po poležavanju. Ko končna delo, vzame v roke — prav vsak večer — knjigo. Ni prebiral samo večernic ali Jurčiča in Finžgarja, skoraj raje je imela Hamsuna in — Ruse. Mislim, da je prebrala vsega Dostojevskega, kar ga je takrat bilo v slovenščini. Marsikaj smo imeli v svoji knjižnici, marsikaj smo si izposodili od »gospoda Vinka« (Munde, duhovnika, družinskega prijatelja, ki je imel verjetno v Mariboru največjo zasebno knjižnico in brez katerega štirideset let kasneje ne bi Majcnove Matere in njegova Dežela nikdar prišle v Buenos Aires).

In leta odraščanja? Prvi vstop v svet gledališča in prvi literarni poskusi?

Mladostna leta so bila ob vsej — lahko bi rekel revščini — bogata. Trdo življenje, toda lep topel dom, kjer se je mnogo prepevalo in kjer sem se čutil kakor v trdnem gradu. Šola zanimiva, pestro življenje izven nje. Da si dobim kak postranski novičič, prodajam časopise, zbiram staro železo. Za kilogram železa si dobil dva dinarja, dovolj, da si lahko šel na stojišče v gledališču. Še zdaj ne razumem, kako je oče mogel to izpeljati: ata in mama sta skozi leta imela abonma v Državnem gledališču. Resda v zadnji vrsti galerije, toda videla sta vse predstave in jaz, — mislim da sem komaj hodil v Ljudsko šolo, — sem se ob prvem odmoru vedno znal zmuzniti k njima v naročje. S košatimi brki okrašeni vratar na galeriji je vedno pravočasno pogledal proč... Logično, da nisem — recimo — od prvega Hamleta odnesel drugega kakor veselje do mečevanja — in pretresenost, ko odnesejo mrtvega princa z odra, toda — bilo je nekaj čudovitega. Kmalu zatem, ko sta tudi starejša brata

pričela nastopati na deskah Ljudskega odra, sem tudi sam pričel »igrati«. Spomnim se, kako ponosno sem hodil v šolo mimo majhnih rdečih lepakov, s katerih so someščani lahko zvedeli, da bo — recimo — vlogo Joška v Vombergarjevi »Vodi« igral Zorko... Ni dvoma, da se je moje veselje do dramatike rodilo v tistih letih in tudi ni čudno, če sem kmalu potem, ko sem osem ali devetleten »sodeloval« s Kotičkovim stričkom (Mirko Kunčič v Slovincu), napisal tudi svoje prvo »dramsko delo«. Še zdaj mi kdaj zazveni v ušesih melodija — šel sem se seveda tudi komponista — ki jo pojeta dva postopača...

Vaša srednješolska leta, Vaši profesorji, Vaši sošolci! Je bilo to v celoti v predvojnem Mariboru? Kakšen spomin imate na tisti čas?

Ljudsko šolo sem obiskoval v Mariboru. Ravnatelj in razni učitelji so bili primorski begunci in kdo ve, če niso tudi zato bili bolj pozorni do živahnega fantiča, kakršen sem bil. Nižjo klasično sem končal prav tam in iz prvih let se spomnim Josipa Tominška pa raznih originalnih profesorjev. Dostikrat se spomnim tudi Jožeta Košarja, kasnejšega urednika Obzorij, ki me je v tretji gimnaziji poslal k izpitu iz latinščine, me pri izpitu vrgel, tako da sem moral leto ponavljati, za kar sem mu še danes hvaležen. S tako ihto sem se potem skupaj s prijateljem latincem-odličnjakom vrgel na študij, da nisva samo pregulila Piepenbacherja, ampak da sva v nekih počitnicah tudi že predelavala De bello Gallico za naslednje leto. Tako sem v bil v četrti odličnjak, pa ne samo v latinščini, in bil potem odličnjak do konca študijev, tudi potem, ko sem prestopil na učiteljske. Tja je isto leto prišel z gimnazije za ravnatelja tudi dr. Fran Sušnik, moj profesor za slovenščino na gimnaziji. Kar znam slovenščine, se imam zahvaliti njemu. Mlademu literatu, ki je že kar užival ob svoji produkciji, je znal z nekaj udarčki znižati grebenček, a mu je še isti dan spet vllil poguma. Ali je res »naključje«, da sem mu še posebej prisluhnil, kadar je — čeprav sredi pouka — nenadoma kot dramaturg mariborskega gledališča pričel rohniti ob igran,

ki so mu jih pošiljali novopečeni »dramatiki«...? — Bil je to profesor, ki je res spremljal rast študenta. Šele v tretji gimnaziji — recimo — si smel obiskovati Študijsko knjižnico sredi mesta. Toda že nekoč v drugi me je Sušnik poklical k sebi pa me spraševal, kaj berem. (Preveč in neurejeno sem bral...) Vprašal me je, če bi hotel obiskovati »Študijsko«. Kaj bi mi kdo danes moral ponuditi, da bi srce tako zaigralo, kakor je takrat! Potem mi je napisal priporočilno pisemce za Janka Glazerja, ravnatelja knjižnice, in ko sem odšel k njemu, se je tudi on pogovarjal z menoj prijazno in resno, kakor da sem kak odrasel študent.

Kje in kako ste dočakali začetek vojne in potem revolucije? Ste se kmalu opredelili do Osvobodilne fronte? Kaj Vas je odvrnilo od nje: že komunistično vodenje OF ali šele terorizem? Slišala sem, da Vam je revolucija vzela kar dva brata. Sklepam, da mora biti »sprava« za Vas težje sprejemljiva kot za koga, ki ni bil tako težko prizadet. Nekateri menijo, da bo spravo prinesel šele čas, ko bosta današnja partizanska in domobranska generacija legli v grob. Kaj pravite k temu? Se Vam ne zdi, da bo to dvojno gledanje ostalo do konca slovenske zgodovine?

Bila je Cvetna nedelja. Pri maši v stolnici se srečava s prijateljem in čez nekaj ur sva že prostovoljca v jugoslovanski armadi. Nemški vpad nas dobi, ko se v Zagrebu že uniformirani in oboroženi (?) pripravljamo na srečanje z Nemci. Potem — razsulo, pa ustaši, ki nas zapro, pljuvajo na nas. Nato vrnitev v Slovenijo — tudi ta je pustila sled v mojem prvencu —, potem nekajdnevno skrivanje na Gorenjskem in zatem — Ljubljana ter nadaljevanje študija. Ko se prično racije, me odpeljejo Italijani v Gonars — v sosednjem šotoru bivata Balantič in Tršar..., — odkoder se

čez nekaj mesecev vrnem napol slep in pri svojih 180 centimetrih z 49 kilami teže...

Kateri Slovenec — vsaj kar sem jih jaz poznal — ni bil proti okupatorju? Kdo ne za kako osvobodilno organizacijo? Ni bilo treba biti otrok iz družine, ki je pobegnila pred italijanskimi fašisti in bila od Nemcev preganjana... Dovolj je bilo, da nisi bolehal na revolucijski romantiki, da so se ti kmalu pričele kazati pege na OF in kasneje vsa — kruta resnica. In to je postajalo vedno jasnejše, pa čeprav si imel znance, ki so vstopali v OF iz resnično narodnoosvobodilnih namenov. Dokončni udarec v oči sem dobil ob umoru akademika Kiklja, ki sem ga dobro poznal še iz Maribora. Vsak dan sva se srečavala v Ljudski kuhinji na Streliški ulici in tako tudi na dan, ko so ga ubili — in to komaj nekaj metrov od mene. To je bilo prvič v življenju, da sem videl koga ubijati in koga umreti. Jaroslav Kikelj. Čist človek. Slovenec, ki bi za slovenstvo in krščanstvo dal življenje, fant, ki ga dolga leta poznam — kako verjeti, da je izdajalec? Še posebej, kako verjeti njim, ki so ga likvidirali, če dan zatem sošolec-komunist prinese v razred fotografijo Kiklja v... fašistični obleki! Pogledal sem jo, zmajal z glavo. Pa se tudi nasmehnil sošolcu, ko sem mu namignil, da je obleka fašista osvetljena z desne, Kikljev obraz pa z leve. »Til Pazi se!« mi je zagrozil.

Da, eden mojih bratov, bil je inženir kemije, je padel na Primorskem, kamor je — kakor toliko drugih sinov nekdanjih primorskih beguncev — odšel, da slovenstvu spet pomore k življenju, še posebej do čimprejšnje ustanovitve slovenskih šol. Drugega brata — diplomiranega jurista — so Angleži vrnili iz Vetrinja v smrt. Angleži... potem ko sem leta z nekim prijateljem, v kontaktu z angleškimi vojnimi ujetniki na Koroškem, tvegaj zanje življenje... Ironija usode.

POD ČRTO

Kriza naših zborov

3. decembra je Katoliški glas objavil pogovor s predsednikom Zveze cerkvenih pevskih zborov dr. Zorkom Harejem ob priliki 30. obletnice te organizacije in tradicionalne revije pevskih zborov, ki jo je ZCPZ priredila v nedeljo, 6. decembra. Govor je bil seveda o preteklem in sedanjem delovanju Zveze, pa tudi o krizi, v kateri se ZCPZ žal nahaja. Kriza je seveda odraz splošnega stanja naše zborovske dejavnosti, čeprav dr. Harej meni, »da bi morali citi cerkveni zbori, ki stalno ali pogosto nastopajo pri nedeljskih in prazničnih mašah in drugih cerkvenih obredih, bolj odporni proti tej negativni situaciji.«

Da bi bili naši cerkveni pevski zbori bolj odporni proti krizi bi bilo najprej potrebno, da bi vanje prihajali tudi mlajši ljudje. V nekaterih krajih se to dogaja, v drugih pa ne. Po-

tem je cerkveni zbor odraz življenja župnijske skupnosti: kjer le-ta hira in se razkrajja ne moremo pričakovati kdovekakšnega pevskega udejstvovanja. Ne gre torej samo za krizo, ki je zajela splošno pevsko delovanje na Tržaškem: v primeru cerkvenih zborov gre za krizo naših župnij in naše verske skupnosti, ki se, predvsem v zadnjih časih, spopada z velikimi težavami tako glede odnosa z italijansko večino kakor tudi odnosa med pripadniki slovenske krščanske skupnosti same.

Samo Pahor

Novi incident v zvezi z manifestacijami društva Edinost je v vrstah naše narodnostne skupnosti povzročil velik nemir, zadrego in nelagodje. Ni bilo mogočne manifestacije, podobne tisti, ki so jo predvsem dijaki organizirali ob aretaciji prof. Sama Pahorja na tržaški pošti leta 1988. Tudi

tistih 1.400 volilcev, ki je prof. Pahorja izvolilo v tržaški občinski svet na zadnjih volitvah v bistvu ni reagiralo. Kje so vzroki? Najbrž so v že ustaljeni navadi, po kateri delegiramo druge, da se bore za naše pravice, ker nočemo iz naše sladke komodnosti, pa tudi v tem, da se veliko ljudi ne strinja z načinom dela prof. Pahorja, saj je za mnoge ekstremist, ki predstavlja le protiutež italijanskim nacionalistom. Zato so se nekateri Slovenci (ne »vodilni«) na tihem celo veselili ponovne Pahorjeve aretacije, v najboljšem primeru pa ga ocenili za naivneža, ki se je ujel v dobro pripravljeno past.

Veliko ljudi se tudi sprašuje, ali je Pahorjevo delovanje le sad neke želje biti čimbolj v ospredju, torej neka poza. Vsekakor je precej žalostno, da prav tisti, ki so prof. Pahorja (javno in na tihem) praktično »porivali naprej«, sedaj povečini molčijo. Mi smo

SPLOŠNO KAZALO

Pavle Merkù:	Uvod	3
	Repertorij	5
	Dodatki in popravki	135
	Kratice in viri.	145
Franc Jakopin:	Nekaj pripomb in dopolnil k Merkùjevim Svetnikom v slovenskem imenoslovju	151
Janez Keber:	Ob slovenskem imenoslovju	155
Dušan Čop:	Pripombe k študiji: Svetniki v slovenskem imenoslovju	158
Imensko kazalo	163
Splošno kazalo	165

Slovenski
kulturni klub
ne počiva

Na Prey nasprotno, da se temperatura v klubu da zaradi pričakovane božičnih praznikov, vse od novembra in decembra spominjamo stari kar dobo obiskani, tako da ni bilo potrebe za novim odborom, o katerem smo pisali v prejšnji številki. No, za poslovno delo so pripravili v zadnjem času od leta prejšnjega številke Rasti. V soboto, 21. novembra, nam je Walter Čop govoril o vojnih grozilah v Štorki, ki je bil sam obiskoval kot članica. Na slednji soboto je bila gostja v klubu predsednica Jolka Mišč iz Bečane, ki je predstavila pisateljico Pavlino Zidarja. Različni odbor pa je bil iz predložitve del 4. decembra je bilo v klubu miklavževanje. Da vas je obdaroval s Miklavževjem dal mnogo kristnih in drugih nesvetih, na gra posebnih poudarjen. V soboto, 12. decembra, se nam je

v klubu predstavila pevka Miroslava Fraz Klajn. Zgodba, ki jo je predložila, je iz 18. decembra, pa smo z Rasti, ki smo oziroma pripravili dogajanje, ki smo zadovoljni za otroke, obiskoval nam je bil Janez Čop, ki je govoril o svetnikih in Mirsi, z nami pa je bil tudi božični, ki niso je obdaril s svojimi čestitkami.

Tako. To je bilo skoraj vse v zadnjih dveh mesecih. Številke v klubu bodo

predstavili pri božičnih praznikih. Na 16. decembra je bil pripravljen študij, ki smo ga objavili ob 18.30 v Družinskih delih 3 v Trstu.

Slovenski kulturni klub, ki smo obiskovali, smo pripravili študij, ki smo ga objavili ob 18.30 v Družinskih delih 3 v Trstu. Številke Rasti, ki smo ga objavili ob 18.30 v Družinskih delih 3 v Trstu.

Ko Vam je bila predlanskim podeljena tržaška literarna nagrada *Vstajenje*, smo v ljubljanskem DELU izpod peresa Lojzke Bratuževe brali tudi to, kako ste že leta 1947 za slovensko radijsko postajo v Trstu napisali dramsko delo, kjer ste spregovorili o spravi. »Kje je takrat še bila lipa sprave!« piše avtorica. Pa tudi v knjigi dr. Jožeta Pogačnika *Slovensko zamejsko in zdomsko slovstvo*, izdani leta 1972, je govor o Vaših dramah, o ZGODAJ DOPOLNJENI MLADOSTI ter KRSTU PRI SAVICI, ki da »sta obe slavospevi ljubezni in želja po spravi med Slovenci.« Kaj mislite danes o spravi?

Bojim se, da do nje še dolgo ne bo prišlo. In da je to nevarno. V svetu, ki se bliža, še vse kaj večja »hiša« kakor je slovenska, ne bo mogla obstati, »če je razdeljena zoper sebe«... Toda odkod rešitev, ko se zdi, da bolj kot želja, najprej resnici pogledati v oči, prevladuje govor o nujnosti konsenza?

Do sprave ne more priti, dokler se — po mojem — ne sprejmejo razna dejstva, kakor to, da je treba ločiti med partizani-nacionalisti in partizani-komunisti in seveda hkrati med KP in OF, ki ni bila drugega kakor orodje prve za dosego revolucije. Pa najsi so člani OF to hoteli ali ne — pripomogli so k zmagi revolucije in so tudi za metode delovanja soodgovorni. Kdo bi dvomil, da med partizani, zlasti v prvih mesecih, ni bilo ljudi, ki so bili pripravljeni boriti se predvsem za svoj narod? Še več! Tudi ne vidim smisla zanikavati, da niso med komunisti, vsaj v prvih letih, bili idealisti, ki so bili za svojo idejo pripravljeni umreti. Toda prav tako ni nobenega dvoma, da v bistvu ni šlo za kakšno osvobodilno vojsko, ampak predvsem za izpeljavo revolucije. Kdor še danes ne vidi, da je v tistih letih šlo za čisto navadno boljševiško revolucijo na eni strani — na drugi strani pa (ko je v letu dni bilo pobitih tisoče nedolžnih in

še po smrti z lažmi blatnih) za povsem legitimno samoočistilo, nekaj ali v njegovam intelektu ali pa njegovi volji ni v redu. In kdor tega ne vidi, mu ob vsej zavzetosti in najboljših namelih ne bo mogoče jasno videti naše ne politične ne literarne ne kakršnekoli druge zgodovinske resnice.

V Moskvi teče proces, kjer jasno govorijo o vlogi KP in o boljševiškem genocidu. Ali je pri nas bilo kaj drugače? Dovolj je vendar samo brati Kardeljeva ali Kidričeva pisma Titu. Nikamor ne bomo prišli, če si bomo zakrivali oči pa zdaj govorili o »borbi dveh struktur za oblast« (in torej — logično — o »dvojni krivdi«), ko lahko celo formulacija — ki jo kdaj tudi sama emigracija uporablja — »o državljanski vojni« ne zajame resnice in ne pove, zakaj, kdaj in kako se je revolucija začela.

Drugo, kar bi po mojem morali vzeti v poštev, je to: gotovo bi se tudi pri komunističnih revolucionarjih kdaj dalo govoriti o »dobrih namelih« pa o »občutku zgodovinske nujnosti«, celo o »religiozni zanesenosti«, kakor piše kak sodobni ex-marksistični mislec, toda... Zahod, pa najsi danes še s tako silo vdira vanj splošni relativizem, na koncu koncev (če zaradi drugega ne, ker sicer nobeno gospodarsko sožitje ni možno...) pristaja na neki »skupni jezik«. Mi vsi, pa naj gre za ta ali oni narod, za milijonskega ali stot milijonskega, govorimo v resnici samo dialekt nekega »judovsko-grško-rimskega jezika«. In v tem jeziku se reče laži laž in umoru umor. Če si o tem problemu ne bomo na jasnem, bomo ranjeni hoteli živeti naprej; na neki način — kakor je že kdo napisal — bomo »ostali duševni invalid«.

Mislil pa tudi, da ne more biti dvoma, da nobena pravna, demokratska država — in še manj taka, kakršna je Slovenija, ob katere rojstvu je usodno važno, kako in s čim se hrani — ne more preiti tako groznih zločinov, kakor so

POD ČRTO

svoje mnenje izrazili pred skoraj letom dni, sedaj pa dodamo še nekaj: taki borci za naše pravice, kot je prof. Samo Pahor, naj se z njihovimi akcijami strinjamo ali ne, so že po naravi »samotni jezdec«, katerih nobena stranka ni v stanju nadzorovati, še posebej taka stranka, ki ji je pri srcu dialog z zmernimi političnimi silami večinskega naroda. Prof. Pahor in njegovi (redki) sodelavci so prej glasniki naše skupne, bolj ali manj slabe vesti.

Po toči...

Kot skoro povsod v državah bivšega realnega socializma so volitve tudi v Sloveniji pokazale, da so volilci ravnali tako, kot bi ne znali, kaj bi z glasovnico. Tako se zdaj komentatorji ubadajo z vprašanjem, kako racionalno razložiti izbire slovenskih volilcev in iščejo najrazličnejše motivacije tako politične, ideološke ali

bolje ne-ideološke, gospodarske, nacionalne in nacionalistične narave. Gotovo je vsemu botrovala poleg neke osnovne negotovosti tudi politična nezrelost, ki je pri volilcih vsaj tolikšna, kakor tista, ki je omogočila veliko razdrobljenost strank, predvsem pa prisotnost vsaj dveh katoliško usmerjenih strank. Pobude za združitev so prišle rahlo prepozno. Bo ta šola kaj zalegla?

Ob letu osorej

Tudi zadnje letošnje gledališko gostovanje iz Ljubljane je dokazalo, da režiserji s teksti opletajo, kakor se jim ljubi. Tako tudi Boris Kopal z delom ameriškega dramatika Bernarda Sladeja »Ob letu osorej«, ki ga je postavil v okviru sezone Cankarjevega doma. Gre za ameriško komedijo, nekoliko pikantno in v tem tudi že nekoliko »postarano«, saj se danes ob vsakoletnem skrivnem srečanju dveh

ljubimcev kvečjemu lahko nasmehujemo in mestoma celo raznežimo. Kopal pa je hotel krohot in dvorana v tržaškem kulturnem domu mu je hvaležno odgovorila. Dosegel je briljantno in razgibano igro dveh dobrih igralcev, Polone Vetric in Iva Bana, toda dokazal je tudi, kako je dovtopen samo za trivialen humor. Pri tem mu je pomagal prevod, kolikor ga ni prikrojil sam svojemu namenu, da je izzval že omenjeni »krohot« dvorane. V drugem delu, ko se v razmerje dveh prikradejo tudi nekakšni problemi, se krohot poleže in igra doživi tudi poetične trenutke, ki avtorju očitno niso tuji, kakor bi morda sklepali iz prvega dela. V tej misli pa nas potrjuje tudi spomin na predstavo iste igre, ki je bila pred leti v tržaškem italijanskem gledališču in je prav zaradi manj »naravnega« besedišča izzvenela bolj enotno in ob natanko isti situaciji bolj sprejemljivo.

bili pri nas, ne da bi prišlo do preiskave o krivcih. Hkrati pa se prav tako ustavljam ob dejstvu, da ne poznam — recimo — enega samega domobranca, tudi takega, ki so mu pobili del družine, ki bi hotel celo avtodeklariranega večrajšnjega krvnika postaviti pred puško. Še več: nisem še srečal nikogar — in krog, s katerim občujem, je domá označen z desnico — ki bi za koga zahteval ječo. Toda da je treba zločin javno obsoditi in zlasti mladim generacijam dati jasno vedeti, da je šlo za »pre-stopke« (neke meje, neke osnovne etične držje), za »prestupljenje«, tj. »zločin«, kdo bi mogel dvomiti? In eno je razumeti te nesrečne ljudi, nesrečne tudi, če se tega še ne zavedajo, biti usmiljen do njih, biti jim tudi pripravljen pomagati, drugo pa — kakor se kdaj godi — vzeti kot nekaj normalnega, da se »o preteklosti ne govori«, da se razni ljudje doma vedejo, kakor da se v preteklih petdesetih letih nič ni zgodilo. Že pred desetletji smo lahko brali sovjetske (!) zgodovinarje, ki so pisali, da bo prej ali slej treba resnici pogledati v oči, kajti »nerazčističeni problemi v posamezniku nujno prej ali slej privedejo do hysterije in povsem isto se lahko zgodi s celotnim narodom.«

Kako pa se »spraviti« s starimi komunisti, ki so narod potegnili v revolucijo, pa se »spraviteljem« smejejo v brk? In s tistimi, ki si skušajo varovati hrbet in si na tihem mislijo: »Après de nous le déluge...«

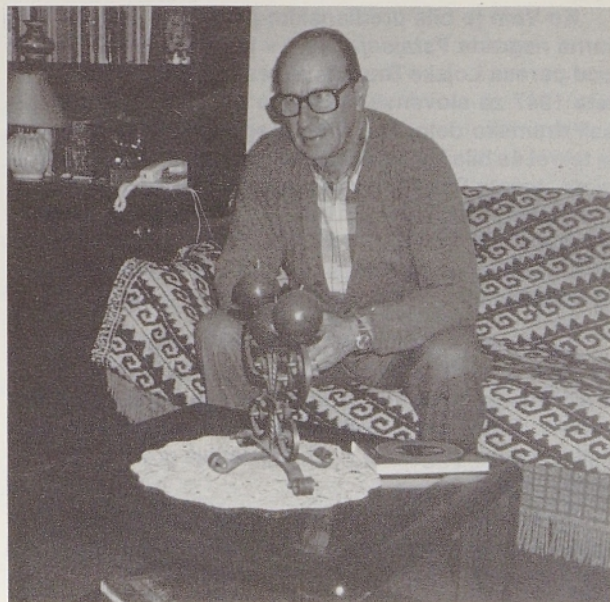
Tudi do takih je treba imeti usmiljenje. Pa četudi se oni temu smejejo, ker ne verjamejo v nobeno »kazen« ne na tem ne na onem svetu. Kristjan ve, da ni tako, da ne bo tako.

A hujši se mi zdi problem, kako priti do sprave vsaj s tistimi nekdanjimi nasprotniki (ali njihovimi sinovi), ki govorijo o nujnosti sprave, ki pa istočasno živijo svoj nihilizem. Kako naj pride do s-prav-e, če ni resnice, če ne veš, kaj je prav. Ne gre za brskanje po citatih kakega Pirjevca — Ahaca o tem, da je članom KP vedno bilo povsem jasno, da gre za revolucijo in nič drugega (»in kakšno revolucijo!«), niti se nima smisla ustavljati ob kasnejših Kocbekovih izjavah o »diaboličnem komunizmu«. Ne more pa človek mimo izjav nekoga, ki se sicer navdse glasno za spravo zavzema, hkrati pa trdi, da človek v moralnem redu ne more ločiti dobrega od zla, da se torej tudi — recimo — množični pokol Partije ne da obsoditi. »Ni odgovora, ki bi to dejanje dokončno opravičilo, in tudi ne odgovora, ki bi to dejanje dokončno obsodilo.« Če pa kdo — ob svojem javno deklariranem ateizmu — potem še govori o »felix culpa« (»naposled je ta zločin samo potrdil naš narod, saj pomeni nekako samoustanovitev...«) — v kakšnem jeziku govorimo, kako naj pride so spo-razum-a?

Vaša prognoza: Kdaj torej dokončna sprava?

Pred leti sem nekoč v Parizu obiskal prijatelja, poklicnega diplomata. Takrat je zastopal Vatikan pri neki organizaciji Združenih narodov. Ves dopoldan je razgovor tekel prav o teh vprašanih. Popoldne sva odšla v bližnjo kavarno in ob vstopu je pozdravil pri dveh ločenih mizah sedeči skupini ljudi. »Vidiš«, mi je dejal, »kmalu bo minilo dve sto let (od francoske revolucije), pa si še danes ne govorijo...«

Vojna leta Ste preživel v Ljubljani. V katerem kulturnem krogu Ste se gibali? Katere kulturnike Ste spoznali? — Ste se udeleževali v katoliških organizacijah?

— Imate kaj spominov na Preglja? Ali na Narteja Velikonjo, ki je potem doživel posebno tragično usodo?

Vojna leta — razen dobe v Gonarsu — sem preživel kot begunec v Ljubljani. Tam sem na srečo imel sorodnike, ki so zlasti v prvih časih bili v veliko pomoč. Moja družba pa je bila — literarna: Debeljak, Jalen, Kociper, Šali... v Union pa je prihajal tudi kak Riko Debenjak in kakšni drugi umetnjakarji. — S Pregljem sem govoril samo enkrat, ko me je Debeljak predstavil kot »mladega bodočega dominisvetovca«. V času, ko mi je Finžgar tiskal mojo prvo knjigo, sem skozi mesece bil skoraj vsak dan pri njem. Marsikak spomin — lep, pa kasneje tudi grenak — imam zapisan na svojih »letečih listkih«. Kasneje sem bil leto dni in morda več osebni tajnik Narteja Velikonje; sprva pri Socialni, kasneje pri Zimski pomoči. Mož, ki »se Mu je posvetil v službi za dobre, vredne in potrebne ljudi«, kasneje pa bil postavljen pred sodišče »za narodno čast... Že dalj časa se sprašujem, zlasti še potem, ko sem zvedel, da so pričeli ponatiskovati njegove spise, da mu je v rojstni vasi bila odkrita spominska plošča, ali je domá tudi že prišlo do ponatisa *celotnega* njegovega zagovora pred sodiščem. Bil je človek, ki se ob bližanju komunizma ni bal izreči tudi najmočnejše obsodbe, ki je tik pred smrtjo mirno povedal, da se »v ideologiji ni motil, (kvečjemu morda) v svoji taktiki«. Ne bo treba čakati še enkrat štirideset let, da se narodu povsem jasno prikaže, kaj je hotel, za kaj je dal življenje ta polhromi junak. Tudi o stikih z njim so zapiski, ki bi literarnemu zgodovinarju povedali le kaj malega, marsikomu drugemu pa mnogo več.

Med vojno Ste pri Finžgarjevi Novi založbi objavili svoj prozni prvenec, svoj prvi roman. Kako gledate danes nanj? Ste v Ljubljani objavili tudi kaj drugega? Ali niste sodelovali tudi pri nastajanju Zbornika Zimske pomoči, ki je kar glasno prekršil od OF zaukazani kulturni molk. Prekršila sta ga tudi Finžgar in Župančič, ali ne?

Na PREBUJENJE gledam, kakor gleda verjetno vsak pisatelj na svojega prvenca. Če bi se ga dalo pobrati iz vseh knjižnic, bi ga — no, zažgal ravno ne, saj je tudi spaček

naposled le tvoj otrok — toda spravil bi ga kam v klet. In to ob vseh ugodnih kritikah (Borko, Debeljak, Moder, F. Vodnik) in kasnejših kdaj pohvalnih oznakah v naših literarnih zgodovinah. — Knjižno sem domá objavil tudi zbirko humoresk in satir TRAGEDIJA STOLETJA. — Pri ZBORNIKU ZIMSKE POMOČI sem bil sourednik — poleg Velikonje, Debeljaka in Borka. Moram takoj dostaviti, da je oče zamislil bil Velikonja, ki je — tega tudi ni zakrival — hotel dati zborniku politični prizvok: protiakcija od KP zaukazanemu »kulturnemu molku«. Levji delež dela je opravil Debeljak, Borko je bil bolj posvetovalen organ, medtem ko sem jaz pisaril pisma, vabila, predlagal še kakega mlajših literatov. Takrat — bilo mi je 23 let — sem srečal vrsto zanimivih ljudi. Spomnim se prvega srečanja s Terseglavom, pomenkov s Kunčičem, nepozabnega stiska roke dramatika Mraka, obiska pri Ivanu Grafenauerju pa seveda tudi razgovorov o Finžgarjevem in Župančičevem sodelovanju, ko sta oba za svojo prekršitev molka čakala na placet iz hribov. Od časa do časa si zapisujem kakšne »Pripise k dnevom«, misli ob robu kakšnih naših kulturnih ali kakih drugih dogajanj doma ali po svetu. Potem ko sem pred leti v Zbranih delih Župančičevih (Pirjevec-Vidmar) naletel na neko Župančičevo pripombo o *Zborniku*, sem si zapisal daljšo gloslo, ki bi jo kazalo — če bo kje dan okvir — objaviti.

Pred odhodom v tujino sem bil uradnik na Tiskovnem uradu Pokrajinske uprave, ko sem se s tem seveda tudi kril ob kontaktih, ki sva jih z nekim prijateljem imela z angleškimi ujetniki na Koroškem. Tem sva pomagala v taborišču ne samo zgraditi tajno oddajno radijsko postajo, ampak celo komu pobegniti. Že na dan prihoda v Celovec, ko je moj prijatelj postal tolmač angleškega »town-mayorja«, župana v Celovcu, sem postal tolmač ob Vrbskem jezeru pri VI. Britanski armadi, ki je zasedla Koroško. Toda že po nekaj mesecih sem prekoračil italijansko mejo, pa se preko Padove — sam, kakor na neki čuden klic — podal v Rim. Sledilo je eno najlepših ali vsaj najbolj rodovitnih let v življenju. V meni so se sicer tam pričeli rušiti razni oltarji, toda zrasli so novi, trdnejši. Nekaj časa sem bil pri Amerikancih v nekem hotelu za dečka na dvigalu — kak odmev na tisto dobo je potem izšel v tržaški MLADI SETVI — kasneje tolmač in »cocktail-mixer« pri ameriških četah na rimskem letališču Ciampino. Tam sem v razgovorih z letalci, v glavnem mladimi univerzitetnimi študenti, bolje spoznal njih miselnost kakor iz vseh Günthnerjevih in podobnih »Inside USA«. — Tudi slovensko življenje v Rimu je bilo pestro. Srečavanja s starimi znanci, kontakti s Poljaki. Tam sem se spoznal z Novačanom, ki je prav takrat skončaval svoj PETI EVANGELIJ. Skozi mesece sva se večer za večerom dobivala pri Maria Maggiore, blizu ulice Olmata, kjer je živel, potem ko sem se vrnil z letališča. Prebiral mi je svoje sonete. Tak »samosilnik«, kakor so pravili, taka martinkranpanska figura, pa ne bom nikdar pozabil, kako mu je glas drhtel, ko mi je bral verzice, ki govore o »preboleti domovino«.

Morala sta si biti blizu, saj vem, da vam je v PETEM EVANGELIJU posvetil poseben sonet.

Imel me je — tudi ko tega ne bi pravil Peterlinu — kakor za sina. Imel me je rad in tudi jaz njega. Leto dni kasneje sva se srečavala potem v Trstu. Pa kasneje spet v — Buenos Airesu. Pogovori, kdaj celo literarni večer »Balantičeve družine« pri njem... Iz zapiskov o njem se mi ved-

no znova prikaže čudna zmes kmečke robotosti in aristokratske drže, kdaj skoraj neverjetne nasilnosti pa spet skoraj deklarišne nežnosti. Pisatelj, pesnik, morda kdaj v svojem slovanofilstvu preveč čist diplomat, toda predvsem človek, ki je strastno ljubil svojo domovino.

Vaša naslednja življenjska etapa je bil Trst Zavezniške vojaške uprave. Bili Ste uslužbeni na tržaški radijski postaji. Kaj bi povedali o tedanjem kulturniškem krogu, v katerem Ste se gibali? Ste mogoče sodelovali v Peterlinovi Setvi ali v Demokraciji?

V Trstu je bilo življenje nadvse živahno. Po letih zatiranja so se slovenske sile sprostile, prihod številnih kulturnikov iz Slovenije je doprinesel še svoje. V tistih letih je predvsem Peterlin bil spiritus agens. Delati na slovenskem Radiu — šlo je za strukturo pod okriljem Zavezniške uprave — je bil užitek, pa najsi je šlo za predavanja ali slušne igre, za glasbo po željah ali za branje knjig otrokom, za petje ali za humoristično Pavlihovo dvorano. Kakšnemu mlajšemu Tržačanu bi utegnilo biti v ilustraciji, da je ob obisku nekega severnoameriškega prvaka in na njegovo vprašanje, kaj je v Trstu najbolj zanimivega, od svojih rojakov dobil odgovor, da slovenska radijska postaja. Ker je stvar odmevala v italijanskem tisku, sled ni izbrisana... Največ sem se družil z goriškimi prijatelji, v samem Trstu pa z Beličičem, Šahom in drugimi, seveda pa s Peterlinom, ki me je tudi prepričal, da sem zapustil Rim in prišel na sever. Sodeloval sem pri njegovi MLADI SETVI in sem vanjo poleg črtic pisal tudi še kaj drugega. Še pred kratkim mi je prišel pred oči neki uvodnik v revijico — podpisan s šifro »Dušan« — in je videti, da sem imel kar nos za to, kar se bo kasneje z nami po svetu godilo.

Ste se težko ločili od Evrope? S kakšnimi občutki Ste stopili na argentinska tla? In je bilo vživljanje težko? Kakšna zaposlitvena kalvarija Vas je čakala?

Ko se je ladja Santa Cruz oddaljevala od Genove, ko se je kopno vedno bolj odmikalo, sem — kakor večina — imel solze v očeh. Nisem mogel razumeti nekoga ob sebi, ki je nenadoma strgal svoje stare dokumente, zakričal: »Hudič te vzemi, Evropa!« in jih vrgel v morje. Jaz sem jokal. Čeprav sem potoval »na lastno odgovornost« (iz Bagnolija sem odšel na ladjo naravnost z bolniške postelje, ko sem še na dan odhoda slišal zdravnika Madžara, kako je nekomu zašepetal — imel sem pljučnico — da ta ne pride preko ekvatorja), sem bil čudno miren. Srečno sem prišel preko morja, ko je pa res, da je ob izkrcanju v buenosaireskem pristanišču neki moj prijatelj z mojimi dokumenti namesto mene šel na obvezni rentgenski pregled pljuč... Tista leta so, na srečo, v Argentini bila leta debelih krav in kmalu sem se kakor vsi drugi ne samo zdravstveno, ampak tudi sicer postavil kar krepko na noge.

(konec prihodnjic)

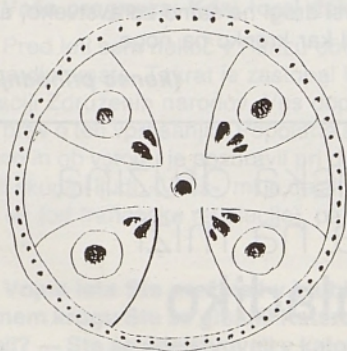
Slovenska družina
ima na mizi
mladiko

Iz bolečine se rojeva
pesem
potopi se bol
v globine sna
kot arnika
nežno sklonjena
in tiha
kot pelin
trpka
in nerazumljena
Moli, čuje, joče,
in ljubi
ta pasijonke cvet
kot oltar daritve
dan življenja
večer umiranja.
Vse za življenje
in zemlje posmeh, bič pravičnih
padec surovi
strast živali, ogenj izkoriščanih
vse za — vidim sonce —
za luč te globine
skrivnost te očiščujoče
daritve

Moram se ogrniti
moram, moram
v globine molka
v globine
da potopim
bol
bol
divjo morijo

tih zvonec
mali zvon, tam daleč
zvok smrti
sunek nesvesti

o, ne, nee
nikar

Zbiram
ogenj izgubljeni
raztresen tam
tam daleč
po cesti vseokrog
izgubljeni
zbiram —
in nosim
v svetišče, nazaj
k čistosti
visoko dvigam
visoko, v dar
v spravo bolečine
za krik, za najlepši cvet
mladi biti
mehki bitji
kličem, o Bog
k Očetu
kjer ni spanja
nebesa
sprejmite!

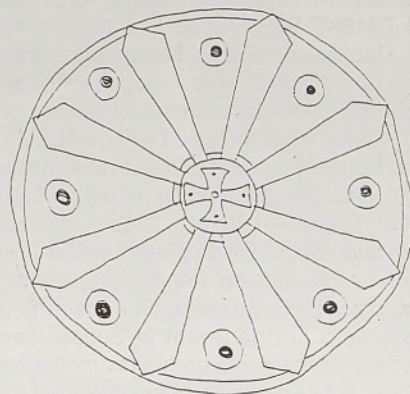
* * *

V sebi bom nosil
ponižnost
spomin sólo življenje
njuno podobo svet
zavezal se bom
v molitev duha
svojo žalost
in njuno veselje
prebival
v hiši njenega miru
in livadah
kjer zreta v dalj
iskaje
stare kamnite poti
obiskal ju bom
v deželi modrega neba
tihega šepeta
poduhovljene svetosti
rdečega cveta

v sebi bom nosil
nosil...

Ko pridem
zopet do njiju
bom poljubil
najlepša cvetova
na čelo

in maziljen bom
kot sonce v rosnem jutru

ne bosta umrli
ne bosta umrli
nikoli
ne
nikoli, pri moji veri svetlobe

živeli
živeli bosta
v mami, očetu
prijateljih, sošolcih
duhovniku,
bratih Taizéja,
karmelu,
v Rudiju, vsej njegovi družini,
in tudi meni, obljubim,
v meni

Bog je dober
in neusmiljeno skrivnosten.

* * *

ti majhnost, človek
kot dete, kot jok
vsega telesa

Bog, o Bog
zakaj si jih zapustil

Daj mi pameti
daj mi luči
jasne čiste velike
tople utolažljive
velike še večje

Gospod, daj mi Ilse
in Inge

vrni, vrni mi jih kako
Ti veš, ti veš
veš kako

ne hrane
ne spanja
ne počitka
nočem
hočem
življenje

ne besed tolažbe
ne skrivnosti
ne joka
nočem, ne
hočem
njuno obličje

ne kamenja
ne sanj
nobenega spokoja
nočem
hočem
njun dih

vzeti ju
moram
na travniku
dve drobniki
na nebu
dve zvezdi
na oltarju
dve živi lastovki
o nebesa
poklicati
v meni
duši
mojega življenja

* * *

Zakaj mi ne pustite kričati?
Da me ne razumete?
Zakaj mi ne dovolite
jokati?
Da delajo to le...
Zakaj mi ne pustite
žalosti?
Da sem...

Izginite, izginite
izginite
vi,
brezsrčni ovaduhi
vandali nasilni
strige brezčutne
naj vas stroj požre
da spoznate
toplino
udarcev bolečin
ki kot ost, kamnita
razstreljuje granitno
mehko srce

Foto Cvelbar

Vrnem se

vrnem se
v vajino naročje
v obličje svetlega
nasmeha
vedno znova
k vama
ki sta kot dve cvetlici
Inge Inse
vaju kličejo
vračam se
in v joku
vetra
nosim vama dih
ki bo živel
kot spev, visok,
pretanjen, živ
in
Inge Inse
nosil vaju bom
kot sta nosili
vidve
ta beli smeh
svetlobe in cvetov
ugašam hrup
povsod
besede glas
zbeži iz sebe pod blazino
néme bolečine
tipam mir
ihtim, vihtim
razjeda — v duši —
me
ta črni pir

ubija me
to rohnenje
strojev jekla
zbezljanost
uma misli
neutišljiv odmev
smrti tek

na gori Izakovi
štirje črni jezdec
angel odrešenja
bil je ubit
Temni veter 0000
hudoba kruta
zavél
v tihoto dneva
zavél

in
neeeeeeeeeeeeeeeee
zmaaj stissk blisssk
žar dotik neba

oblak pekla
razlil, je
pekočo kal
na drobne liste
vseh cvetov
pomladi
v jutru
najčistejšem brstenju
zadušil
pomoril

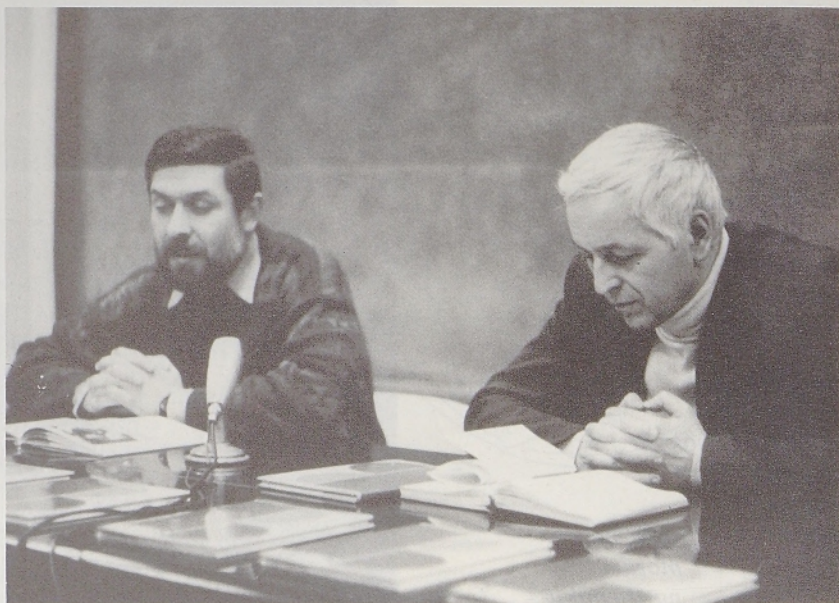
o svetloba
Abrahamovo naročje

DSI ob koncu leta

Društvo slovenskih izobražencev nadaljuje svojo redno sezono kulturnih srečanj v Peterlinovi dvorani. Ob koncu leta zanimanje za večere ni poenajalo, čeprav so večeri zdaj že dolgi in hladni. Zima pa je mila, zato udeležba v društvu ni prav nič upadla. Na prvi decembrski ponedeljek je društvo povabilo medse dr. Andreja Capudra, kulturnega ministra v prvi slovenski demokratični vladi, da bi predstavil svojo knjigo političnih govorov in esejev »Mozaik svobode«, ki je pred kratkim izšla v Ljubljani. Naslednji ponedeljek, 14. decembra, pa sta dr. Peter Krečič in Marko Vuk predstavila monografijo o Milku Bambiču, ki sta jo spomladi izdala Goriški muzej in Svet slovenskih organizacij. Zadnji društveni večer pa je bil posvečen duhovnemu razmišljanju ob Božiču, tako je 21. decembra predaval v Peterlinovi dvorani tržaški škof msgr. Lovrenc Bellomi.

Na koncu naj vsaj registriramo še prireditev, ki jo je za Božič pripravil v Peterlinovi dvorani Sklad Mitja Čuk. V torek, 22. decembra, je tu nastopil kitarist Marko Feri s samostojnim koncertom.

Med prazniki si bo DSI privoščilo nekaj dni odmora. Naslednje srečanje v društvu bo v ponedeljek, 11. januarja prihodnjega leta.

Dr. Peter Krečič in Marko Vuk na predstavitvi knjige o Milku Bambiču.

LOJZE URAN LJUBLJANSKI POMOŽNI ŠKOF

Papež Janez Pavel II. je imenoval dosedanjega župnika v Šentvidu pri Ljubljani Lojzeta Urana za ljubljanskega pomožnega škofa. Na praznik razglašanja Gospodovega ga bo posvetil v Rimu. Uran se je rodil leta 1945 v Šmartnem pod Šmarno goro in bil posvečen v duhovnika leta 1970. Študiral je katehetiko, od leta 1980 pa je župnik v Šentvidu.

Prof. Andrej Capuder govori o svoji knjigi esejev v DSI.

Dr. Janez Juhant in prof. Tomaž Simčič v Peterlinovi dvorani ob predstavitvi knjige o dr. Andreju Gosarju.

SNEG NA ZLATI VEJI

To pa je naslov prvenca 30-letnega Tržačana Igorja Škamperleta, ki že več let živi in dela v Ljubljani. Tudi ta moderni roman veliko govori o alpinizmu. Izšel je v knjižni zbirki, ki jo je Založništvo tržaškega tiska izdalo ob Jadranskem koledarju 1993. Tega je letos uredil Miran Košuta. V zbirki sta še deli Pavla Medveščka *Skrivnost in svetost kamna* (o čarnih predmetih in svetih znamenjih na Primorskem) in Stanka Klinarja *Sto slovenskih vrhov* (ki je izšlo že leta 1991 pri Prešernovi družbi).

UKINITEV VESTNIKA

Nekdanje glasilo protikomunističnih borcev Vestnik iz Argentine, ki se je pred leti razvilo v širše zasnovano revijo o aktualnih vprašanih in o dogodkih iz revolucije, je lani prenehalo izhajati brez vsakega sporočila. Kot smo zvedeli, pa je zdaj v pripravi obširna zadnja številka. Nekateri pisci mislijo nato stopiti med sodelavce revije Nova zaveza v Ljubljani. Po eni strani je združevanje moči razumljivo, po drugi pa predstavlja za zdomstvo obubožanje ustvarjalnega snovanja.

REVIJA ZCPZ

S tradicionalno revijo pevskih zborov je Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta 6. decembra v Kulturnem domu začela s proslavami ob svoji 30-letnici. Obisk pa ni bil zadovoljiv in tudi v številu nastopajočih zborov (devet, od tega trije »od zunaj«, torej iz Gorice in matične Slovenije) se kaže določena kriza, kar je poudaril v nagovoru tudi predsednik ZCPZ dr. Zorko Harej.

MIKLAVŽ PRIHAJA

V Marijinem domu pri Sv. Ivanu v Trstu so mladi, večinoma iz otroškega zbora Kresnice, ki ga vodi sestra Karmen Koren, v režiji Adrijana Rustje in Hedvike Kandut 6. decembra dvakrat uprizorili Gržinčičevo spevoigro Miklavž prihaja. Besedilo je posodobila Zora Tavčar. Za sceno je poskrbela Anastazija Koršič, za klavirsko spremljavo pa Tomaž Simčič.

UKINILI

KOROŠKE KULTURNE DNEVE

Po več kot 20 letih sta Slovenska prosvetna zveza in Krščanska kulturna zveza ukinili Koroške kulturne dneve, ki so bili običajno med božičem in novim letom v Celovcu. Zadnja leta je zanje upadalo zanimanje. Dosedanji pridelitelji razmišljajo o možnih nadomestnih pobudah.

KRŠČANSKO TKIVO MITTELEUROPE

Sredi decembra je bilo v Attemsovi palači v Gorici 26. Srednjeevropsko srečanje, posvečeno krščanskemu tkivu Srednje Evrope v letih 1919-1989. Na tridnevnem zasedanju so med drugimi nastopili ljubljanski nadškof Šuštar, beograjski nadškof Perko in kardinala Silvestrini ter Del Mestri.

UMRL IZAK MACUKA

V Trstu se je tiho poslovil Izak Macuka. V prvih povojnih letih je bil eden izmed vodilnih aktivistov pri Slovenski demokratični zvezi. S sodelavci je za volitve leta 1949 izpeljal odmevno domilico: večbarvno odtisovanje lipove vejice po mestnih ulicah in trgih s pomočjo velikega valja, ki ga je s svojim tovornjakom prevažal Milivoj Pertot iz Barkovelj, z nasveti pa je sodeloval tudi umetnik Milko Bambič.

30. GLEDALIŠKI PRAZNIK

V mestnem gledališču v Celovcu je 8. decembra gostovala Drama SNG iz Ljubljane s Strniševim Samorogom v režiji Mete Hočevnar in z Borisom Cavazzo kot glavnim igralcem. Z igro je Krščanska kulturna zveza iz Celovca proslavila svoj 30. gledališki praznik v Celovcu.

BISERI POD SNEGOM

To je naslov novega romana tržaškega avtorja Dušana Jelinčiča. Gre za planinsko tematiko, ki jo je založba Obzorja iz Maribora uvrstila v svojo zbirko Domače in tuje gore. Urednik zbirke prof. Franc Vogeljik je tudi predstavil knjigo v Tržaški knjigarni v Trstu.

MALA CECILIJANKA

V Katoliškem domu v Gorici je bila 8. decembra Mala Cecilijanka, ki jo že vrsto let na ta dan prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov. Nastopilo je deset goriških otroških, mladinskih in šolskih pevskih skupin. Priložnostni govor je imela Anka Černic.

POGREB DUŠANA PLENIČARJA

V Einfieldu pri Londonu je bil 14. decembra pogreb znanega javnega delavca in časnikarja Dušana Pleničarja, ki je umrl 4. decembra (in ne novembra, kot se je zapisalo v spominski članek v prejšnji Mladiki). Med tremi duhovniki, ki so vodili obred, je bil slovenski dušni pastir za Slovence v Veliki Britaniji Stanko Cikanek, s prijateljskimi besedami pa se je od rajnika poslovil Marko Terseglav iz Nemčije. Prijubljenost rajnega Pleničarja se je med drugim pokazala v izredni udeležbi prijateljev in znancev, Slovencev od Walesa do Škotske, slovenskega veleposlanika, zdomskih Srbov in Hrvatov, domačih Angležev.

*Prispevajte
v sklad za kulturo
in za naš sedež
v središču mesta*

**AKCIJA
10.000 LIR
ZA KULTURO**

Nova knjiga E. Vršaja

Na tržaški univerzi so predstavili knjigo Egidija Vršaja z naslovom: »La Repubblica della Slovenia e i Balcani« (Republika Slovenija med Evropo in Balkanom).

Knjiga je namenjena predvsem italijanskim podjetnikom, analizira pa socialno, politično, pravno in gospodarsko problematiko države Slovenije. Deli se na pet poglavij, ki gredo od orisa pravnega pojma samoodločbe narodov in predstavitve slovenske ustave vse do analize slovenskih zakonov v zvezi z zunajno trgovino in bančnim poslovanjem za tuje operaterje. V knjigi je tudi zanimiva priloga z vrsto konkretnih ekonomskih načrtov za gospodarsko sodelovanje, ki jih slovenska podjetja ponujajo tujim investitorjem.

Knjiga dr. Vršaja je zato zanimiv prispevek k promociji slovenskega gospodarstva v tujini še posebno pa med italijanskimi gospodarstveniki.

Goriški pevci in igralci so uprizorili Vodopivčevo spevoigro »Srce in denar« tudi v Kulturnem domu v Trstu.

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XVIII. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1992. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENŠKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 370-846 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

ODER 90

Amaterska mladinska dramska skupina Oder 90 iz Gorice, ki jo vodi režiser Franko Žerjal, je 13. decembra postavila na oder Katoliškega doma komedijo Matura Ladislava Fodorja.

V SIBILINEM VETRU — V ITALIJANŠČINI

Znano temeljno delo tržaškega pisatelja Alojza Rebule, roman V Sibilinem vetru, je izšlo v italijanskem prevodu tržaške profesorice Diomire Fabjan Bajc. Več let je prevod čakal v predalu, dokler ga ni uvrstilo v svoj program Založništvo tržaškega tiska.

To je 14. decembra v Trstu istočasno predstavilo še zbirko esejev prof. Marije Pirjevec s tržaške univerze Na pretoku dveh literatur.

NOVA POSLOVALNICA KMEČKE BANKE

Kmečka banka iz Gorice je 12. decembra odprla novo poslovalnico tik ob mejnem prehodu pri Rdeči hiši. Po Krminu je to njena druga podružnica. Na slovesnosti so spregovorili predsednik Kmečke banke Ksaverij Leban, goriški župan Tuzzi in goriški senator Darco Bratina.

EINSPIELERJEVA NAGRADA

V Tinjah na Koroškem so podelili 4. Einspielerjevo nagrado politologu in vodji Inštituta za politične vede v Innsbrucku prof. Antonu Pelinki. Nagrado podeljujejo organizacije krščansko usmerjenih koroških Slovencev nemško govorečim predstavnikom, ki se odlikujejo po delu za sožitje in enakopravnost.

OBČNI ZBOR NSKS

Na občnem zboru Narodnega sveta koroških Slovencev 13. decembra v Celovcu je bil potrjen za predsednika odv. Matevž Grilc, ki vodi to narodno-politično organizacijo vse od leta 1976. Na zasedanju so potrdili zahtevo po oblikovanju koroškega slovenskega parlamenta in po zajamčenem manjšinskem mestu v koroškem deželnem zboru. Izrekli so se tudi proti integracijskim in asimilacijskim modelom v prosveti in politiki.

NOVA KNJIGA O TRSTU

Založba Editrice Goriziana je objavila še eno knjigo o tržaškem vprašanju. Napisal jo je tržaški zgodovinar Raoul Pupo, ki ji je dal naslov Julijska krajina 1945, podobe in problemi. Slikovno gradivo je zbral Roberto Spazzali, napise k slikam pa je prispeval Fulvio Anzellotti.

UMRLA UČITELJICA DRAGA LUPINC

Na Opčinah pri Trstu so 18. decembra pokopali upokojeno učiteljico Drago Lupinc, roj. Skupek. Imela je 68 let, z rajnim možem Brankom je dolga desetletja poučevala na openski osnovni šoli. Med drugim je bila pobudnica tekmovanja za bralno značko na Tržaškem in dolgoletna sodelavka otroške revije »Pastirček«.

Antologija emigrantske proze Pod južnim križem

V drugi polovici leta 1992 je izšla pri Mohorjevi družbi v Celju antologija emigrantske proze 1945-1991 **Pod južnim križem**. Izbrala in uredila jo je tržaška pisateljica Zora Tavčar, univ. prof. dr. Helga Glušič iz Ljubljane je besedila literarno-estetsko analizirala, prof. Martin Jevnikar je opisal življenje in delo pisateljev te antologije; vsak je predstavljen tudi s fotografijo.

V spremni besedi je Tavčarjeva zapisala: »Antologijo sem koncipirala tako, da sem po eni strani ponudila v branje zaokrožene tekste, ki predstavljajo sami na sebi živahno in zanimivo branje, po drugi strani pa so besedila dovolj značilna, da izpostavijo pisateljeve slogovne poteze, hkrati pa prikažejo tudi njegov tematski zajem in izrišejo njegov umetniški in duhovni profil. V knjigo sem zajela le tiste pisatelje, ki so morali po letu 1945 iz domovine in torej spadajo med tako imenovano zamolčano literaturo ter so pisali ponajveč v okviru izdaj **Slovenske kulturne akcije**.«

Pisateljev je 40. Ko so odšli iz domovine, so bili nekateri zreli moške, drugi mladi, študentje ali otroci, eden izmed njih se je rodil v Argentini. Nekateri so se v pisanju že uveljavljali, trije mlajši so dobili med vojno Prešernovo nagrado mesta Ljubljane, vsi drugi so se literarno dvignili in dozoreli šele po vojni v novih domovinah in enajst jih je prejelo tržaško literarno nagrado »Vstajenje«.

V novi domovini so si morali najprej urediti življenje, stanovanje, delo, pisateljivanju so se lahko posvečali le ponoči in ob praznikih, če ni bilo sej, sestankov, spominskih proslav in drugega.

V oblikovnem pogledu so pisatelji v antologiji zelo različni, neenotni. Nekateri rezljajo svoje zgodbe v slogu starega realizma, nadrobno in zanesljivo, drugi ustvarjajo v duhu psihološkega realizma, ekspresionizma, nove stvarnosti, do avantgarde in hermetičnosti. V njihovih delih utripa prirojeni slovenski in pridobljeni svetovni literarni prijem, v vsakem nekoliko drugače, po lastnih spoznanjih in nar narjenosti.

Starejši so veliko snovi prinesli v sebi od doma in skušali to posredovati sorojakom v tujini in rojakom doma, ko bodo odprte meje, kakor so upali. V teh delih je veliko naravne lepote slovenskih pokrajin, a tudi veliko domotožja, hrepenenja po rojstnih krajih in domačih.

Mlajši so se vrasli v nove domovine — Argentina, Čile, Združene države Amerike, Kanada, Japonska, Avstralija in še katera, saj so se slovenski ljudje razpršili po vsem svetu, se povzpeli na Mont Everest in prezebali na Antarktiki, bojevali pa so se tudi na Koreji. Tako so razširili obzorje slovenske literature na nove dežele, prikazali nove načine življenja, navad, običajev, mišljenja, verovanja.

V antologiji nastopa galerija zanimivih ljudi, ki se spopadajo z življenjem v najrazličnejših okoljih in položajih. Tako je Fortunat Mohorčič Jožeta Košička zgled ekonomskega izseljenca med obema vojnama. Ni imel šol, v prvi

svetovni vojni je postal invalid, doma ni uspel, zato se je preselil v Argentino in prehodil vse stopnje nekdanjega ročnega delavca: gradil je podzemsko železnico v Buenos Airesu, zaradi vlage je odšel sadit bombaž v puščavo, obiral je pomaranče, žel žito in ga mlatil, nazadnje je bil oskrbnik, se zapil in končal v hiralnici, kjer ga je srečal pisatelj duhovnik in ga pripravil na smrt. Fortunat je primer tolikih nekdanjih izseljencev, ki si brez primerne izobrazbe niso mogli pomagati, vedno so ostali reveži, priklenjeni na najtežja dela, edina tolažba jim je bila pijača.

Kmečkega dela so se oprijeli tudi nekateri kmečki izseljenci po zadnji vojni v Argentini. Država jim je dala na pol zastoj velike kose močvirnate zemlje v delti reke Paraná, da bi jih kultivirali. Začeli so zasajati topole in borovce, ki so hitro rasli in utrjevali zemljo, toda razmere so bile nečloveške: sama voda in kanali, hiše na visokih koleh, namesto cest steze, komarji in druga golazen. Prišli so še požari in silne povodnji, ki so uničile vse delo in pognale ljudi spet v mesto.

Za slovenske razmere je nekaj posebnega, da so se nekateri izseljenci iz ZDA znašli na Koreji z ameriškimi vojaki v prvih vrstah proti severnim Korejcem in Kitajcem. Bila so doživetja za vse življenje. Drug Slovenec se je znašel med korejskimi kmeti, ki so mu kljub nevarnosti in v silni revščini nesebično pomagali.

Značilno je tudi, da je Dinko Bertonec iz Argentine kot prvi Slovenec hodil po Himalaji in ledeni Antarktiki, da so slovenski planinci iz Bariloč osvajali vrhove v Andih in jih krščevali, izgubljali pa tudi življenja, da sta misijonarja in javna delavca Vladimir Kos in Jože Cukale vnesla v slovensko literaturo japonsko pokrajino in miselnost ter indijsko deželo, verovanje in način življenja.

Najbolje je zastopana Argentina, kjer živi večina pisateljev, od milijonskega velenesta Buenos Airesa, preko brezmejne pampe do bariloških planin — povsod so slovenski ljudje z lastnimi hišami in urejenim življenjem.

V knjigi je še nekaj planinskih spisov, spominov na povojne zapore v Ljubljani, na domobranska doživetja, na konfinacijo na Liparih, na mladost v povojni Ljubljani, na iztrebljanje Židov v Prekmurju, na predvojno življenje v Sloveniji.

Pod južnim križem je prva antologija povojnega slovenskega ustvarjanja med emigracijo po svetu. Vsebinsko in oblikovno je bogata, zato primerno dopolnjuje celotno slovensko literaturo. Marsikatero delo bo moralo iziti v celoti, ker so tukaj samo odlomki.

Izmed 40 pisateljev, ki so zastopani v tej antologiji, jih je do danes umrlo že 14, izmed drugih pisateljev, ki so samo omenjeni v knjigi, pa še šest, skupaj 20. To je velika številka in huda izguba za emigrantsko literaturo. Res dorasča nov rod, ki se je rodil v tujini, toda pot do zrelosti je dolga.

»Tistega lepega dne« celovške MD

V zbirki **Podobe časa** Mohorjeve založbe je pred kratkim izšla knjiga **Tistega lepega dne**, vrsta »norčavih zgodb« osmih avtorjev o »svetu, ki res ni tak, da bi vzbujal samo navdušenje«. To namreč trdi ena izmed osnovnih misli avtorja duhovitih besedil, domislic, satir in ironij Wilhelma Rudniggerja, ki je kot razigrano-žalostni klovn presunljivo doživeljal resničnost sveta. Nagrada, ki nosi ime po njem, je neposredno pripomogla k izdaji zbirke, ki je izbor slovenskih besedil, vposlanih na ta literarni natečaj, ki so ga leta 1989 razpisali celovski radio ORF in nekatere koroške založbe.

V uvodnih besedah Ludvika Karničarja je že viden dvoumni ironični prijem, ki je značilen pri osrednjih literarnih besedilih. Po nekaterih krutih oznakah sodobnega bolnega življenja, ki se tako zelo razlikuje od zdravih renesančnih poedin, se za knjigo zavzema tako:

»... Prepričan sem, da boste z zanimanjem in lahkoto vzeli v roke knjigo, ki je pred vami, in jo prebavili. Ni dobro, če kaj obleži na želodcu. Gre za humor, ta pa ima po navadi opraviti s smehom, s tisto najvidnejšo lastnostjo Sv. Humorja. Ker v zgodovini ni bilo nikoli posebno humoristično biti Slovenec, tudi ni za izbiro humoristične literature. Pričakovati je torej, da vas bo knjiga vsaj malo požgečkala, da se ne boste iz dneva v dan držali kisló in modro, kot bi vas kdo pod nosom bril, v najslabšem primeru pa naj izzove na vašem obrazu vsaj kakšen smehljajček.«

Kratek pripis **Ob »Rudniggerjevi nagradi«** je prispeval Fred Dickermann, vodja kulturnega oddelka ORF-Celovec. V njem podčrtuje pravi namen nagrade:

»...Rudniggerjeva nagrada naj bo klic proti tej smrtni resnosti, proti vsakdanji utečenosti in črnoglednosti, naj bo odskočna deska za domišljijo.«

Zbirko »norčavih zgodb« Mohorjeve **Tistega lepega dne** prispeva osem avtorjev iz Slovenije: »že zdavnaj rojeni« Milan Apih, ornitolog Iztok Geister, polklicni pisatelj Feri Lainšček, dobitnik

številnih nagrad Pavel Lužan, filmska delavka Desa Muck, žvinozdravnik Ivan Rapoc, gospodinja Majda Starman in Dark Valentin iz enega od »malih mest, kjer zorijo kutine na omarah«.

Prvo novelico z naslovom **Nadkrivda** prispeva Desa Muck. Predstavlja nam utrinek iz družinskega življenja, odnose med možem in ženo, njeno hudomušno opazovanje njegovega pomanjkanja občutka krivde.

Doživetja Filipa Gorgonzole oživijo v noveli **Vaja** Ferija Lainščka. Gre za ironično podobo naše polpreteklosti, zakulisje ene izmed akcij »nič nas ne sme presenetiti«.

Iztok Geister objavlja črtico **Kako dokončno ubiješ metulja**: odlikuje jo humor, ob katerem se lahko tudi zamislimo — zlasti je izrazita metaforična podoba:

»...Kako se popotnik razveseli, ko na kolovozni poti zagleda jato utripajočih kril, prerivajočih se vijolično modro lesketajočih se velikih spreminjalčkov, naših, zavoljo podobnosti z eksoti, nemara najlepših metuljev. Ko pa se splašeno dvignejo, vidiš, da so lizali konjsko figo.«

Kristalni pepelnik Pavla Lužana je tenkočutna in duhovita predstavitev prijatelja in posebneža Johana, ki je »mah-njen« na kristalne pepelnike.

Knjiga o tržaškem narečnem pesniku V. Giottiju

V zbirki *Civiltà della Memoria* (Civilizacija spomina), ki jo izdaja italijanska založba Edizioni Studio Tesi, je pred nedavnim izšla študija Anne Modene o tržaškem pesniku Virgiliu Giottiju, ki nedvomno sodi v vrh italijanske poezije dvajsetega stoletja, čeprav ga nekoliko omejuje tržaško narečje v svoji sicer najbolj plemeniti obliki.

Virgilio Giotti se je rodil leta 1885 v Trstu Italijanki Ghiottovi in Čehu Schönbecku, obiskoval je industrijsko šolo »Revoltella«, se družil s slikarji, nato se je leta 1907 preselil v Florenco, da bi se izognil vojaščini. V Toskani se je poročil z Rusinjo, imel tri otroke in objavil svoje prve pesmi. V Trst se je vrnil

Milan Apih razodeva v črtici **Za demokracijo** podobno kot Feri Lainšček v omenjeni noveli **Vaja** duhovit pogled na politično zakulisje naše polpreteklosti: upravnik delavske menze, velik demokrat, demokratično vsiljuje svojo ljubo čebulo, čeprav se delavcem po njej pehà.

Feri Lainšček v nekakšni kroniki iz starih časov z naslovom **Structure dramatique** predstavlja življenjsko zgodbo kaplana Jonifacija Urskega in vernice Magde Gregorjanove.

Majda Starman se v črtici **Kako pride otrok do imena** spoprijema s to življenjsko izbiro staršev, ki tako razpolagajo s človekovim okusom in usodo.

Dr. Ivan Rapoc sega v prtljažnik svojih izkušenj z novelo **Osel gre samo enkrat na led**. Pripoveduje nam, kako so ga po svetu sleparili, naslov je seveda ironičen...

Nekoliko samosvoj je izbruh Darka Valentina **Zgodovina provincialne daljnovidnosti ali zakaj, vraga, ne morem napovedati ničesar lepega**, ki je ravno tako gostobeseden kakor njegov naslov.

In to je v celoti zbirka prispevkov za literarni natečaj »Wilhelma Rudniggerja«. Naj bomo iskreni: tudi s posrečenimi ilustracijami Marjana Mančka učinkujejo skromno, kar še enkrat potrjuje, da Slovenci na tem področju nismo ravno bogve kakšni mojstri. Vsekakor pa je drobna zbirka vredna objave: v njej je zaznaven duh dobe in razmer, v katerih živimo Slovenci.

Ester Sferco

1920. ter se zaposlil kot občinski uradnik. V vojni je na donski fronti izgubil oba sina, preživela ga je le hči.

Lirika Virgilia Giottija je polna osebnega čustvovanja, doživetij, grenkobe in tragike. V njej se pojavlja Trst v svojih najbolj nežnih otenkih, nepozabne so slike narave, ljudi, otrok. Izredno doživeti so stih, iz katerih zvenijo pesnikova najgloblja doživetja: spomini na otroštvo, na nekdanje bivališče, ljubezen do otrok, sinova vrnitev iz konfinacije, na katero so ga obsodili zaradi antifasizma, smrt obeh sinov na ruski fronti, rojstvo vnukinje, ki je pesnikova edina tolažba na pogorišču, ki ga je pustila vojna.

Razstavna dejavnost v Trstu

Giottijevo pesem bi lahko kljub neposrednosti in preprostosti narečnega oklepa lahko imenovali refleksivno-filozofsko, saj se v njej pesnik čisto posveča razmišljanju o življenju, njegovem bistvu, poteku in smrti. Z razmišljanjem se pogostoma ukvarja neposredno, večinoma pa so povod za to posamezni liki ali skice okolja.

Avtorica študije o Giottiju Anna Modena, ki dela kot raziskovalka na pavilski leposlovni fakulteti, predstavlja pesnika po tradicionalni shemi, ki smo je že vajeni: začenja z življenjepisom, ob katerem je oznaka sočasnih najpomembnejših dogodkov. Sledi bibliografija, to so viri, v katere so vključene tudi Giottijeve objave.

Vsebina študije sledi kronološkemu zaporedju. Avtorica nas seznanja s pesnikovim otroštvom pri Sv. Jakobu, z mladostnimi prijatelji, predstavlja nam osebnost mladega in nediscipliniranega Giottija, ki je že tedaj kazal znake kulturne samoraslosti. Nato Giottija srečamo v Florenci, kjer pri prijateljici Rusinji spozna mlado dekle, ki bo postala njegova žena. V Florenci izda tudi svojo prvo pesniško zbirko. Pesnik se z družino vrne v Trst, se zaposli in z izgubo otrok doživi najbolj krute udarce usode. V pozni življenjski dobi prihaja do izraza priznanje, ki ga v Trstu ni nikoli doživel — le malo pred smrtjo ga je dosegel na državni ravni. Umrli je z neizpolnjeno željo, da bi videl natisnjeno svoje zbrano delo v narečju.

Upravičeno lahko trdimo, da Giottijev pesniški svet temelji na vrednoti, ki jo je globoko čutil — njegova poezija je v celoti izhajala iz ozkega kroga družine, iz drobnih doživetij, ki jih omogoča le toplina domačih ljudi. Danes je takih pesnikov malo — ritem življenja nam namreč skandira povsem različno okolje in družina je v sodobni izkoreninjenosti le malo upoštevana, tako da je le redko povod za pesniški navdih. Iz nje pa še vedno izhajajo trdnost čustev in uravnovešenost, ki sta v našem svetu pa še kako potrebni.

V študiji je objavljeno tudi kakovostno slikovno gradivo, ki veliko prispeva k njeni zanimivosti. Pesnik, ki je obiskoval slikarsko šolo, je tudi sam slikal, lepa značilnost dobe pa so številni pesnikovi tudi umetniški fotografski portreti.

Avtorica Anna Modena je v študiji dokazala izreden posluš za pesnikov svet in je z njim obogatila celotno zbirko o osebnosti naše pokrajine.

Ester Sferco

Od 12. do 25. novembra je razstavljal v Galeriji Tržaške knjigarne slikar Deziderij Švara. Vsako srečanje z njegovimi slikami prinaša nekaj novega, čeprav ostaja Švara vedno dosleden v svojem pojmovanju umetnosti in zato razpoznaven. Ga zaznamuje tisto čarobno ujeto ravnovesje med geometrijsko določeno in domišljjsko sproščenostjo? Ali je zanj značilna raba barve, čiste in sončne, s kakršno se je napolil na oddaljeni Martiniki in še deluje v ljubečem spominjanju? Švara ne potrebuje širokih platen, glasnih in kričečih izpovedi, velikega števila elementov, nasprotno, rad ima bistvenost; z razliko od prejšnjih slik pa je mogoče opaziti, da ga je začela privlačevati snovnost in torej nanovo odkrite možnosti »ustvarjanja« slike. Posledica tega je pozornost do detajlov in večja razgibanost barvnih površin.

Švara je tudi s to razstavo dokazal, da je njegova ustvarjalnost v polnem razmahu, da ga slikarsko delo osrečuje in da zna vzpostaviti osvežujoč dialog z gledalcem.

Prav tako v Galeriji Tržaške knjigarne je od 26. novembra dalje na ogled razstava akvarelov, risb in gvašev že pokojnega slikarja Jožeta Cesarja. Gre za antološki prikaz enega dela njegove dejavnosti, ki je manj znana, to so njegovi akvareli.

Slikarja osebno nisem poznala. Podatke o njem nam nudijo priložnostni zapisi ali skope biografije v leksikonih. Prislunimo temeljnim besedam o njem: rodil se je leta 1907 v Trstu. Šolal se je pri Sv. Jakobu, slikarstva se je

učil pri Černigoju. Od leta 1933 do 1941 je bil osemkrat aretiran. Bil je prvi scenograf obnovljenega Stalnega slovenskega gledališča v Trstu. Njegovo krajinarstvo in tihožitja imajo impresionistični pridih, včasih pa slikar že prehaja v ekspresionizem. Njegovi portreti poudarjajo grenke poteze našega človeka.

Do tu podatki!

Zadovoljiti se je treba z njimi, in vendar bi vsakdo hotel zvedeti veliko več. Kajti človek, ki je bil osemkrat aretiran, je naslikal tudi vazo z rožami opojne otožnosti in rahle mehko. Taisti človek, ki so ga imeli v Trstu za nezaživega, je z ljubečimi očmi gledal svoje mesto in okolico in vse to slikal z navezanostjo in skrbnostjo, kot bi šlo za naj-srečnejši kraj. Doživel je, ta mož, dve svetovni vojni, do njega so segli kriki številnih revolucij — in vendar je taisti slikar naslikal mizo z vinom, kartami in sukničjem ob njej, kot bi hotel reči: vstal sem za trenutek in odšel... moja prisotnost/odsotnost presega zgodovino!

Da je bilo tako slikarstvo možno, pravi kritik Giulio Montenero, gre za sluga Trstu samemu, ki je bil »veliko moderno mesto«. Pozor! Ta stavek ni izrečen, kot smo ga vajeni slišati na vsakem koraku, češ, jokajmo nad lastno usodo, zdaj smo odstranjeni od dogajanja, pomaknjeni vstran. Ne, Montenero trezno ugotavlja, kako je včasih bilo. In prav dejstvo, da se Cesarja Trst bolj malo spominja (v muzeju Revoltella nismo videli niti ene njegove slike), dokazuje, da je mnogim Trst tak, kot je danes, bolj všeč kot nekdanji.

Magda Jevnikar

Marc Chagall v Ferrari

Ferrara si je v zadnjih letih utrdila zanesljiv sloves pomembnega kulturnega središča, kajti vsaj enkrat na leto si je v tem starodavnem mestu mogoče ogledati likovno razstavo neprecenljive vrednosti. Z razliko od megarazstav v Benetkah ali v Veroni je tu v Ferrari vse bolj »normalno«, brez odvečnega blišča, neskončnih vrst obiskovalcev, ki jih je tja zapeljala trenutna modna muha, brez industrije spominčkov s srajčkami, rutami in svinčniki, brez kompjuterske

vseprisotnosti kot v beneški palači Grassi, brez predrznih ciljev, da si bomo na razstavi ogledali ne le razvoj enega umetnika, ampak celega stoletja, brez torej ambicij, ki so pravzaprav le sad ambicij pripravjalcev razstave.

V Ferrari je vse do konca božičnih in novoletnih počitnic na ogled kakih dvesto stvaritev Marca Chagalla, in sicer, kot običajno, v Palači diamantov, kot se slikovito imenuje stavba iz obdobja renesanse, ker jo prekriva preko

12.000 fasetiranih marmornatih diamantov, kar ustvarja videz bleščeče se fasade.

Marc Chagall, ta ruski Jud, ki je zapustil rodni Vitebsk za Pariz, je označil svoje mesto takole:

»Vitebsk je svet zase, je svojevrstno mesto, nesrečno, dolgočasno mesto...«

In vendar je to dolgočasno mesto eden glavnih navdihovalnih motivov Chagallove umetnosti. In res je moralo biti mesto nenavadno, če so v njem ljudje in živali letali med oblaki, če je bila v njem pravljica tako vseobsegajoča, da je slikarju zmanjkalo prostora, da bi naslikal resničnost. Ob vaških prizorih, ob naslikanih Judih se pojavljajo tihožitja z rožami, pogosto je naslikal zaljubljenca, ki sta v tesnem objemu, rad se je tudi navezoval na Biblijo in ustvaril na to temo biblijski ciklus, ki je ohranjen v Nici, in sicer v muzeju, ki je v celoti posvečen Chagallu, odkar je slikar leta 1966 daroval francoski državi veliko svojih del. Dalje je Chagall delal na področju ilustratorstva in njegove so znamenite ilustracije Gogoljevih Mrtvih duš in La Fontainovih Basni.

Na razstavi v Ferrari si je mogoče ogledati slike in grafike, posebna vrednost razstave pa je v tem, da so na njej predstavljena tudi dela, ki se nahajajo v ruskih muzejih in niso še nikoli prešla meje z Zahodom.

Ob teh »znanih neznankah« so seveda tudi Chagallove umetnine, ki jih hrani prej omenjeni muzej v Nici, a tudi skorajda vsak pomemben muzej moderne umetnosti v svetu. Tu so podobne violinistov v različnih barvah, stisnjene hiše in ljubimca, Eifflov stolp in rože, nepomembni starci in Mojzes, leteče živali in negibni angeli. Osvetljenje je le Chagallovo slikarstvo, medtem ko se o drugih stvaritvah ne govori. Mislim na keramiko, tapiserije, osnutke za slikana okna in drugo, saj je bil Chagall zelo ustvarjalen tudi na teh področjih.

V našem času, ko se ponovno oglašajo glasovi nestrpnosti do vsega, kar je tuje, kar je judovsko, je Chagallova razstava kot opomin. Chagall ni slikal, da bi se zabaval. Ustvarjal je, ker je čutil potrebo, da se izpoveduje in da pripoveduje svoje zgodbe, ki imajo, tako se zdi, eno samo, globoko sporočilo: rešitev je v ljubezni. Njegove podobne so resda nekoliko nenavadne, mogoče celo tuje, toda opozarjajo nas, da je tujost le v prvem trenutku nenavadna; če se ji odpremo, jo spoznamo in vzljubimo.

Magda Jevnikar

Frizijska manjšina na Nizozemskem

V Aberystwythu je center za manjšinska vprašanja Mercator organiziral dan posvečen Sloveniji in Friziji. Prav gotovo niso osnovni podatki o Sloveniji nobena novost, vendar mislila sem, da bi nekaj osnovnih podatkov o predavanju o frizijski manjšini na Nizozemskem lahko zanimalo bralce Mladike. (V.V.)

Frizija je ime severne pokrajine na Nizozemskem. Tu živi 600.000 ljudi, od katerih 350.000 ima frizijščino za materin jezik (54%). Približno 94% vseh prebivalcev Frizije razume frizijščino, 73% jo lahko govori, 60% jo lahko bere, 10% lahko piše v frizijščini.

Številke nas lahko zavedejo, zato jih je potrebno jasneje obrazložiti. Visok odstotek ljudi, ki razume frizijščino, ne pomeni še, da jo vsi sprejmejo kot naraven pogovorni ter poslovni jezik v Friziji, saj se zgodi, da jo ljudje 'nočejo razumeti'.

Raziskave kažejo, da 73% prebivalcev Frizije je zmožnih govoriti jezik, vendar to še ne pomeni, da ga vedno govori, saj je treba razlikovati med rabo frizijščine kot pogovornim jezikom ter rabo frizijščine samo kot delovnim ali poslovnim jezikom.

Frizijski jezik ogroža t.i. 'dutchification', vpliv holandsčine na jezik. Mnogo Holandcev se je namreč priselilo v Frizijo in holandski jezik postaja čedalje važnejši.

Frizija je po statutu dvojezična pokrajina. Pokrajina Frizija in nekaj občin na tem ozemlju včasih uporablja frizijščino kot jezik, v katerem pišejo uradne dokumente.

V frizijščini so občasno objavljeni uradni razglasi, odloki, službeni oglasi, pisma ter drugi uradni pokrajinski ter občinski dokumenti.

Zakon, ki dovoljuje rabo frizijskega jezika na sodišču sega v leto 1956, vendar pismena raba frizijščine v pravosodju še ni dovoljena. Pokrajina Frizija je skušala uvesti neobvezen frizijski prevod uradnih holandskih dokumentov, vendar to je privedlo samo do t.i. 'okrasne veljave' frizijskega jezika na holandskih dokumentih. Tako so pokrajina in razne frizijske občine sestavile sklop načel glede rabe frizijskega jezika v javnih prostorih; raba obeh jezikov in javnosti ni točno določena za celotno frizijsko ozemlje, tako v delih, kjer je frizijščina manj govorjena, je skoraj izključno vse samo v holandsčini, nekateri predeli so dvojezični, v nekaterih pa so dokumenti, cestni napisi itd. samo v frizijščini. Pokrajina daje možnost vsem, ki želijo holandski prevod kakega frizijskega dokumenta, da ga dobijo (včasih brezplačno, včasih pa v zameno skromnega plačila). Vseeno pa, kadarkoli frizijske krajevne oblasti sestavijo kak dokument izključno v frizijščini, je vedno vprašljivo, ali je dokument takoj veljaven.

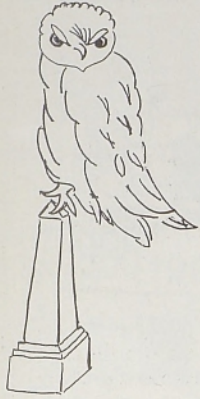
Frizijci rade volje posvetijo nekaj prostega časa za promocijo knjig, napisanih v frizijščini. Skupina prostovoljcev tako organizira t.i. 'De Sutelaksje' – prostovoljci krožijo po frizijskih vaseh s samokolnicami polnimi frizijskih knjig in jih skušajo prodati vaščanom.

Zelo aktiven inštitut je 'Fryiske Academy', ki pripravlja frizijski znanstveni slovar ter raziskuje razne plati frizijske kulture.

V cerkvah v Friziji se še vedno uporablja povečini samo holandsčina; po Reformaciji se je namreč začela doba 'holandizacije' frizijske pokrajine.

Vida Valenčič

AGENCIJA ZA POMIRJENJE ŽIVCEV

MIKLAVŽ obdaril slovenske politike po letošnjih volitvah

Po letošnjih slovenskih volitvah, ki so bile na njegov dan, je sveti Miklavž hotel to sovpadanje posebej počastiti. V spremstvu Čuka je obiskal tiste slovenske politike, ki so se mu zdeli posebno vredni njegove pozornosti, in jih obdaril z darili, ki so se mu zdela zanje primerna. Bralce Čuka bo zanimalo, kakšne so bile tiste nagrade. Oglejte si jih!

Kaj so torej dobili na svojih oknih po volitvah?

Milan Kučan: špansko steno za preoblačenje in ploščo »Izidor ovčice pase«

Ciril Zlobec: muzejski telefon na ročni pogon in ploščo »Lepo je telefonirati Italijanom, a težko...«

Dimitrij Rupel: zbirko plakatov njegovih slik s prejšnjih in sedanjih volitev (s pipico in brez) in knjigo Hansa Fallade: »In zdaj, ubogi človek?«

Zmago Jelinčič: košarico revolverjev in Bevkovo povest »Črni bratje in sestre«

France Bučar: jedilno bučko in ploščo »Ujete ga ptiča tožba«

Jože Smole: lonec samoupravljalne smole in Bevkovo knjigo »Ubogi zlodej«

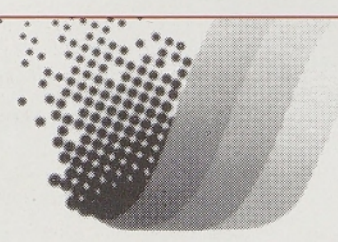
Lojze Peterle: medaljon (na eni strani simbol SKD, na drugi pa brki Jaše Zlobca) in ploščo »Samo milijon nas je«

Ciril Ribičič: smrečico iz Kočevskega Roga, kamen z Golega otoka in ploščo »Vsi so odhajali.«

Jože Pučnik: menažko in leseno žlico iz komunističnega zapora in ploščo »Glejte, kak sonce zahaja...«

Spomenka Hribar: ducat desnih zaustavljenih copat in ploščo »Mi se imamo radi, radi, radi...«

Janez Drnovšek: konzervo srbskega pasulja, Musilov roman »Mož brez posebnosti« in Jančarjevo knjigo »Spomini na Jugoslavijo.«

tiskarna graphart

TRST
Viale D'Annunzio 27/E
Tel. (040) 772151

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38
Telefon 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91
Telefon 040/571326

POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!

»Božični čas odpira naša srca, strahote vojne, nasilja in lakote pa nas nagovarjajo, naj v novem letu 1993 zastavimo svoje sile za uredničenje pristnih človeških odnosov, sožitja, enakopravnosti in solidarnosti med nami in v svetu.

Slovenska skupnost
v deželi Furlanij-Juljski krajini«

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

Ravnatelj gledališča: »Tu ne vzdržim več, to je čisto navadna norišnica!«

Ena od igralc: »Ja, le z razliko, da je v norišnici ravnatelj normalen.«

—o—

Sosed vpraša soseda na vrtu: »Ali ne boš postavil nobenega strašila?«

»Ni potrebno. Moja žena je itak velikokrat na vrtu.«

—o—

»Ali ste z mojo novo mišnico zadovoljni?«

»Pa kako! Danes so tri miši ležale pred njo, ker so se, ko so jo zagledale, do smrti nasmejale.«

— Gospod župnik, prosim, pridigajte prihodnjic tudi o razodetjih in videnjih, ki jih ima moj mož.

— Kaj delaš?
— Nič.
— Pa gre?
— Gre, le konkurenca je velika.

—o—

— Zakaj ste streljali na svojega lovskega tovariša?

— Veste, gospod sodnik, zdelo se mi je, da je srnjak.

— In kdaj ste opazili pomoto?

— Ko je srnjak ustrelil nazaj.

LISTNICA UPRAVE

Tej številki smo priložili poštnne položnice za nakazilo naročnine. Cene smo za prihodnje leto pustili nespremenjene. To smo lahko naredili predvsem zaradi darov v tiskovni sklad in podpornih naročin.

Vsem prijateljem Mladike se za naklonjenost zahvalujemo.

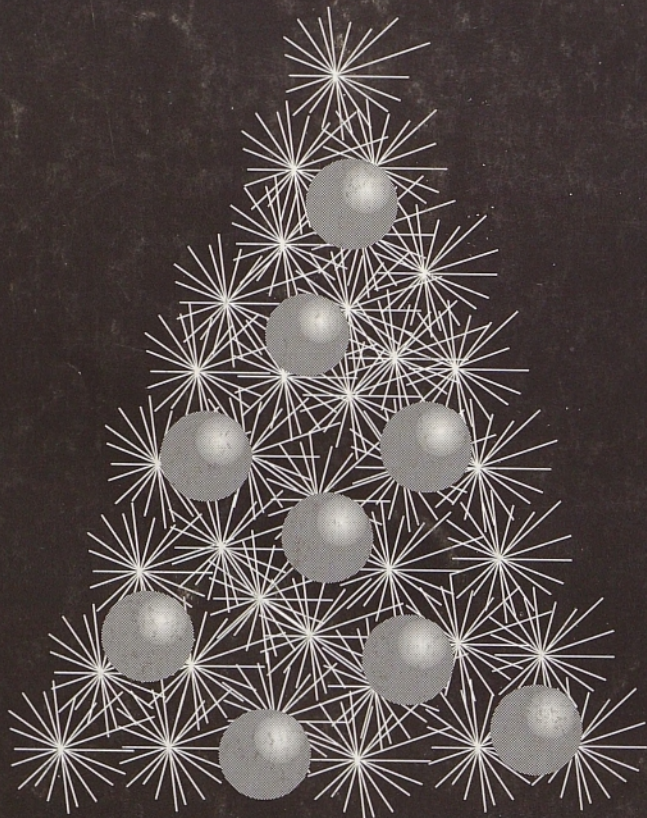
Naši uradi so odprti vsak dan razen sobote in nedelje od 9. do 13. ure.

ZNAMKE VSEH VRST!

Prisrčno se zahvaljujem vsem, ki so doslej sodelovali z mano pri zbiranju znamk za slovenske misijonarje. V tekočem letu mi je uspelo nabrati z Vašo pomočjo 5 kg raznovrstnih ščiščenih znamk. Še vedno se ta akcija nadaljuje. Vsem dobaviteljem želim blagoslovljen božič in srečno novo leto 1993.

SAKSIDA FRANC
UL. BIASOLETTO 125
34142 TRST-TRIESTE — ITALIJA

Veseli Božič in srečno Novo leto

TRZAŠKA KREDITNA BANKA • KMECKO -
DELAVSKA HRANILNICA IN POSOJILNICA
V SOVODNJAH • HRANILNICA IN POSO-
JILNICA OPCINE • KMECKA IN OBRтна
HRANILNICA IN POSOJILNICA V NABRE-
ŽINI • KMECKO OBRтна HRANILNICA
DOBERDOB • KMECKA BANKA GORICA